

HD 20 25

HÖGSTA DOMSTOLENS VERKSAMHETSBERÄTTELSE

Innehållsförteckning

Innehåll

Ordföranden har ordet _____	s. 5
Två nya justitieråd _____	s. 9
Det inre arbetet i den högsta instansen____	s. 14
Prejudikatseminarier_____	s. 31
Studiebesök på Högsta domstolen _____	s. 33
Rättsfall i korthet _____	s. 36
Några händelser under året _____	s. 42
Statistik _____	s. 44
Högsta domstolens ledamöter _____	s. 50

ordföranden har ordet

Högsta domstolen är en prejudikatdomstol och tydliggör genom sina avgöranden de regler som de allmänna domstolarna sedan tillämpar i sin dagliga verksamhet. Avgörandena bidrar på detta sätt till en enhetlig och förutsebar rättstillämpning, vilket är centralt för att rättssäkerheten ska kunna upprätthållas. Tillsammans med andra domstolar värnar Högsta domstolen också genom sina avgöranden om enskildas grundläggande rättigheter och ser ytterst till att maktutövningen sker inom de ramar som grundlagen ställer upp.

För att domstolarna i Sverige och i andra länder ska kunna fullgöra sina uppgifter krävs att de är oberoende från de övriga statsmakterna. Det måste finnas vattentäta skott mellan å ena sidan riksdagen och regeringen och å andra sidan domstolarna. En välfungerande demokrati förutsätter att rättsstatens principer upprätthålls. Dessa principer innefattar bland annat krav på att rättsväsendet är oberoende, att likhet inför lagen gäller, att enskilda ges tillgång till prövning av mål och ärenden vid domstolarna och att grundläggande fri- och rättigheter respekteras.

I flera europeiska länder har rättsstatens principer under senare år ifrågasatts och oroväckande ingrepp har skett bland annat när det gäller skyddet för domstolarnas oberoende. Utvecklingen i Polen och Ungern är exempel på detta.

Det är mot den bakgrunden mycket glädjande att de folkvalda i Sveriges riksdag har ställt sig bakom reformförslag som innebär tydliga förstärkningar av det svenska rättsväsendets oberoende. Reformen innebär bland annat att ändringar görs i regeringsformen och under hösten 2025 fatta de riksdagen det första beslutet om sådana ändringar. För att ändring av en grundlag ska kunna ske krävs två beslut och förhoppningen är att den nya riksdagen, som samlas efter höstens val, slutligt ska bekräfta reformen genom ett andra beslut.

Reformen innebär bland annat att ett nytt mer oberoende organ inrättas för styrningen och ledningen av domstolsväsendet. Enligt förslaget ska en domstolsstyrelse, där en majoritet av ledamöterna kommer från domstolarna, leda verksamheten. För Högsta domstolens del innebär ►

Anders Eka

Justitieråd och Högsta
domstolens ordförande

de föreslagna ändringarna också att skyddet för justitierådens ställning och oberoende ytterligare förstärks. Tanken är att reformen ska träda i kraft i början av 2027.

För att Högsta domstolen ska kunna fullgöra sitt uppdrag på bästa sätt krävs inte enbart en robust rättslig grund utan också goda organisatoriska förutsättningar. Under senare år har Högsta domstolen sett ett tydligt ökat målflöde. För att möta detta har bemanningen vid domstolen successivt förstärkts.

Utvecklingen har medfört att vi har behövt utnyttja våra lokaler mer effektivt. Vissa större arbetsrum har delats upp och nya ”storarbetsrum” har skapats. Tack vare väl fungerande digitala arbetsformer kan medarbetare också arbeta med bas i distansorterna Göteborg, Lund eller Umeå. Detta har gett oss bättre förutsättningar att rekrytera brett och samtidigt erbjuda tjänstgöring på eller i närheten av hemorten för våra medarbetare. Samtidigt har vi lagt stor vikt vid att den kollegiala arbetsprocessen – som är en grundläggande del av Högsta domstolens arbete – inte ska påverkas av att vissa medarbetare har sitt huvudsakliga arbetsställe utanför Stockholm. Mer om detta finns att läsa längre fram i verksamhetsberättelsen.

Trots att mycket arbete har ägnats åt att skapa effektiva arbetsformer för att kunna möta de senaste årens kraftigt ökade målinflöde har detta inte tagit fokus från Högsta domstolens huvuduppgift – att meddela vägledande avgöranden. Under året meddelades uppemot hundra prejudikat. Verksamhetsberättelsen innehåller redogörelser för några av dessa avgöranden.

Det finns även i årets verksamhetsberättelse skäl att uppmärksamma vår besöksverksamhet. Det är en verksamhet som har fortsatt att utvecklas. Domstolen har under senare år tagit emot ett

stort antal studiebesök och under det gångna året inte minst från gymnasieskolor. Dessa besök är särskilt betydelsefulla. De bidrar till att öka förståelsen för rättsväsendets funktion och ger unga människor möjlighet att få en bild av hur rättskipningen faktiskt går till. För domstolen är detta en viktig del av arbetet med att ytterligare öka öppenheten och stärka förtroendet.

I verksamhetsberättelsen uppmärksammas även några av domstolens nya medarbetare. Två nya justitieråd har tillträtt under året och de presenteras närmare.

Sedan många år tillbaka bjuder domstolen in till prejudikatseminarier inom olika rättsområden. Häromåret hölls ett seminarium med inriktning på tvistemål och under 2025 arrangerades ett prejudikatseminarium med fokus på straffrätt. Seminariet gav möjlighet till fördjupade samtal om den fortsatta utvecklingen inom straffrättens område. En central del av dessa möten är att deltagarna ges möjlighet att komma med synpunkter på frågor eller områden där det enligt deras mening finns behov av ytterligare vägledande avgöranden från Högsta domstolen. Genom att föra dialog med advokater, åklagare och andra som verkar i det rättsliga systemet kan domstolen få värdefull information, och samtidigt bidra till ökad förståelse för hur prejudikatbildningen fungerar i praktiken. I årets verksamhetsberättelse finns en artikel som redogör närmare för seminariet och de frågor som behandlades där.

Med dessa ord vill jag önska er en givande och inspirerande läsning. Det är min förhoppning att verksamhetsberättelsen ska ge en upplysande och intressant bild av Högsta domstolens arbete under det gångna året.

ANDERS EKA
JUSTITIERÅD OCH
HÖGSTA DOMSTOLENS ORDFÖRANDE

vå nya justitieråd

Högsta domstolen har under 2025 fått två nya justitieråd. Katrin Hollunger Wågner, som kom från en anställning som rättschef vid Justitiedepartementet, började i januari och Erik Sjöman, advokat och tidigare delägare på Advokatfirman Vinge, började i september.

Varför valde ni juridiken?

Katrin: Jag var intresserad av litteratur, konst och historia, och funderade bland annat på något som hette kulturvetarlinjen. Men jag visste inte vad det skulle leda till för yrke. Läraryrket var möjligtvis ett alternativ. Men det visste jag att jag inte ville bli. Valet föll på juristlinjen då jag ville gå en utbildning som leder till ett konkret yrke. Det har jag inte ångrat en dag!

Erik: Från början var det slumpartat. Jag valde ganska vilset mellan några olika spår, och det som nog till slut blev avgörande var att juridiken var det alternativ där det i familjen fanns egna erfarenheter.

Vad var det som lockade er att söka tjänsten som justitieråd?

Katrin: Det var att tillsammans med ytterst kvalificerade medarbetare i en kollegial miljö få arbeta med intressanta juridiska frågor som inte har ett givet svar. Jag kom på mig

själv att jag saknade möjligheten att djupdyka i svåra frågor. Den tiden fanns inte alltid i en politisk miljö med högt uppskruvat tempo, något som i och för sig också har sin charm.

Erik: Det var utan tvekan – och väl ganska självklart – i första hand själva prejudikatbildningen som lockade. Att få vara en del av denna, tillsammans med de skarpast tänkbara kollegorna, och i någon mån påverka den. Det var nog även några som i något skede tyckte det var en bra idé att jag skulle söka, vilket kanske fungerade som en katalysator.

Vilka förhoppningar och förväntningar har ni på arbetet?

Katrin: Min förhoppning om att i samarbete få arbeta med intressanta juridiska frågor har verkligen infriats, liksom att få arbeta i en prestigelös miljö med respekt för varandras åsikter och att få ta del av den kompetens som var och en besitter. ►

**Katrin Hollunger
Wågner**

Justitieråd

Erik Sjöman

Justitieråd

Erik: Jag ser fram emot det juridik-fokuserade lagarbetet mellan justitieråden och att få jobba med alla smarta och trevliga personer i organisationen i övrigt.

Ni har olika bakgrunder – vad tar ni med er från era tidigare uppdrag?

Katrin: Jag har lång erfarenhet av lagstiftningsarbete, där målet är att skriva så tydlig lagtext och så väl utvecklade och tydliga förarbeten som möjligt till ledning för rättstillämpningen. Det är samma mål som gäller här – att ge tydlig vägledning för rättstillämparen. Ibland kanske för att lagstiftaren inte riktigt har lyckats med det.

Erik: Jag kan väl en del om kommersiell civilrätt och lite extra om hur aktiebolag och kapitalmarknaden fungerar. Jag har även viss vana vid att arbeta med ett pragmatiskt och lösningsorienterat förhållningssätt i svåra situationer, och alltid med högsta möjliga kvalitet som ledstjärna.

Hur har den första tiden varit?

Katrin: Tiden har gått väldigt fort. Den har varit intressant och stimulerande. Jag har känt mig mycket väl mottagen av samtliga på domstolen. Jag är också imponerad av professionaliteten i organisationen, inte minst av oerhört skickliga beredningsjurister och justitiesekreterare som ger oss justitieråd ett högkvalitativt underlag.

Erik: Det är mycket nytt förstås, i både stort och smått, men över lag har jag fått väldigt positiva intryck.

Även jag är imponerad av de underlag vi får, med ett omfång och djup som ibland inte hinns med på en advokatbyrå.

Finns det några särskilda frågor som ni vill se i Högsta domstolen?

Katrin: Jag hoppas få vara med och avgöra många olika frågor – det är bredden som lockar mig. Jag kan dock inte sticka under stol med att jag har ett specifikt intresse för grundlagsfrågor. Ett mål med tryck- eller yttrandefrihetsrättsliga aspekter hade varit extra intressant.

Erik: En del tror kanske att jag mest hoppas på komplicerade aktierättsliga prejudikatämnen – och det är såklart intressant med min bakgrund – men en stor del av lockelsen ligger faktiskt i att få ägna mig åt spännande frågor inom ett mycket bredare fält av juridiken. Redan på universitetet slogs jag flera gånger av att ämnen och problem som på ytan kanske inte verkade så spännande ofta visade sig vara mycket intressanta när man fick tillfälle att gräva djupare.

Vad tror ni kommer vara den största utmaningen i er roll som justitieråd?

Katrin: Måltillströmningen är en utmaning för hela domstolen, om än inte för mig specifikt. Ett samhälle – och en omvärld – i snabb förändring innebär mycket ny lagstiftning. Det ställer krav på de högsta domstolarna att tillhandahålla rättstillämparna vägledning genom prejudikat så att tillämpningen blir enhetlig och rättssäker. ▶

Anders Perklev
Justitieråd

Katrin Hollunger Wågner
Justitieråd

Katrin Hollunger Wågnert

Född 1968

Juris kandidatexamen 1991 vid Lunds universitet

Tingstjänstgöring 1992-1995 vid Göteborgs tingsrätt

Master of European Law vid University of London 1992-1993

Biträdande jurist vid Lagerlöf & Leman advokatbyrå 1996-1997

Assessor vid Hovrätten för Västra Sverige 1999

Tjänstgöring vid Justitiedepartementet 1999-2024

- Rättssakkunnig, kansliråd och ämnesråd, grundlagsenheten 1999-2008
- Ämnesråd och biträdande enhetschef, åklagarenheten 2009-2013
- Departementsråd och chef, grundlagsenheten 2013-2017
- Rättschef med ansvar för bland annat grundlagsenheten, enheten för processrätt och domstolsfrågor, straffrättsenheten samt enheten för brottmålsärenden och internationellt rättsligt samarbete 2017-2024

Erik Sjöman

Född 1975

Juris kandidatexamen 2000 vid Lunds universitet

Arbete på Advokatfirman Vinge 2000–2025, delägare från 2008

Ledamot av Nasdaq Stockholms bolagskommitté 2010–2016

Ledamot av styrelsen för Affärsrättsligt Centrum vid Lunds universitet
2016–2025, ordförande från 2021

Ledamot av huvudstyrelsen för Sveriges advokatsamfund 2017–2022

Jur. dr h.c., Lunds universitet 2023

Ledamot i Aktiemarknadsnämnden och Nasdaq Stockholms disciplinnämnd

Erik Sjöman
Justitieråd

Erik: Ja, det går inte att låta bli att nämna måltillströmningen. Det är för domstolen i stort givetvis en utmaning att absorbera den stora målmängden, utan att det påverkar den prejudikatbildande verksamheten. På det mer personligt konkreta planet handlar det nog dock snarare om att vänja mig vid en mer – av andra – schemalagd tillvaro.

Fanns det något annat yrke än jurist som lockade?

Katrin: Eftersom jag tycker om att skriva var jag under gymnasietiden lockad av att bli journalist. Jag var också intresserad av att bli arkeolog, efter att jag hade sett en fascinerande dokumentär om utgrävningarna av Pompeji.

Erik: Jag funderade över att läsa filosofi, men uppmärksammades på ett ironiskt diagram som redovisade att karriärvägarna då begränsas till forskning i filosofi eller arbetslöshet... Och utsikterna till en framtid inom läkaryrket grusade jag för mig själv redan vid valet av gymnasieinriktning.

Vad gör ni helst när ni inte arbetar?

Katrin: Jag umgås med familj och vänner, gärna på vårt sommarställe som vi är mycket på även på vintern. Jag läser även skönlitteratur och lägger pussel. Det är mycket avkopplande och tankarna kan vandra fritt om både stort och smått.

Erik: Låter bli att arbeta! Det är svårt nog, men familjen hjälper till.

et inre arbetet i den högsta instansen

De senaste årens utveckling har inneburit att måltillströmningen till Högsta domstolen kontinuerligt har ökat. Att klara av en allt större mängd mål tar mycket resurser i anspråk. Det medför krav på anpassningar av arbetsformer och dimensionering. Samtidigt är domstolens huvuduppgift, att vägleda rättstillämpningen, densamma. Hur klarar Högsta domstolen sitt uppdrag när omvärlden förändras och på vilket sätt påverkas det inre arbetet?

I

Ökat målflöde hos registrator

2

Vägen till prövningstillstånd

3

*Huvudförhandling
och föredragning*

4

Högsta domstolen växer

Ökat målflöde hos registrator

Under de senaste åren har registratorskontoret vid Högsta domstolen stått inför ett växande inflöde av mål och ärenden. Drygt 11 000 registrerade mål 2025 utgör en ny rekordnivå. Registratorskontoret kan sägas utgöra ingången till domstolen och har flera olika uppgifter. Den ökade belastningen ställer stora krav på medarbetarnas kompetens och effektivitet.

Inledande registreringsåtgärder

Vid Högsta domstolens registratorskontor registreras alla överklagade mål och ärenden från landets hovrätter. Hovrätterna skickar numera överklagandet via e-post, efter att Högsta domstolen övergick till digital hantering av överklaganden 2020. När registratorskontoret mottagit överklagandet gör registratorn en klassificering av det som skickats in. Överklagandet – tillsammans med hovrättens och tingsrättens avgöranden samt hovrättens dagboksblad – granskas. Med utgångspunkt i vad som enligt Högsta domstolens arbetsordning ska hanteras med förtur sorteras överklagandet som antingen förtursmål eller som ett ordinarie mål. Pågående verkställigheter, frihetsberövanden och ungdomsmål är exempel på kriterier som avgör om målet ska hanteras med förtur. Registreringen av mål sker skyndsamt och är registratorskontorets första prioritet.

När målet är färdigregistrerat i målhanteringssystemet Vera lottas det till rätt beredningsenhet och kabinettsrotel. Lottningen styrs delvis automatiskt utifrån målkoder som följt med från underinstanserna, men många mål kräver att registratorn sätter sig in i dem djupare för att kunna fördela dem rätt.

Begäran om massuttag

Även hantering av begäran om så kallade massuttag, det vill säga begäran om att få ta del av ett större antal allmänna handlingar som innehåller stora mängder personuppgifter (till exempel avgöranden, dagboksblad och förteckningar över pågående eller avslutade mål), hanteras dagligen på registratorskontoret. Sådana massuttag prövas enligt 21 kap. 7 § offentlighets- och sekretesslagen. Det är registratorerna som ansvarar för att preliminärt avgöra om begärda handlingar kan lämnas ut och om ►

Sara Sundström
Registrator

Malin Bastholm
Registrator

utlämnandet i så fall ska ske med förbehåll om att uppgifterna bara får användas med vissa angivna begränsningar. Om den inledande bedömningen innebär att handlingarna ska lämnas ut med förbehåll informeras beställaren, genom ett så kallat tjänstemannabesked, om möjligheten att begära en formell prövning. Frågan föredras då normalt för ett justitieråd.

Ökad kommunikation med allmänheten

Registratorskontoret bevakar och hanterar även den e-postbrevlåda som inte avser nyinkomna överklaganden. Till brevlådan kommer det in en stor mängd e-postmeddelanden varje dag. Det rör sig bland annat om frågor från parter och ombud i mål, från nyhetsbyråer och journalister men också generella synpunkter från allmänheten. All inkommande e-post måste granskas för att bedöma hur och av vem den ska hanteras. Även fysisk post som kommer in till Högsta domstolen hanteras på registratorskontoret. Skrivelser som hör till redan registrerade och pågående mål registreras i målen. De skrivelser som inte hör till något pågående mål besvaras i administrativ ordning.

Ju större målbalanser domstolen har, desto fler e-postfrågor kommer till registratorerna om de pågående målen. Registratorskontoret tar också emot många förfrågningar per telefon. Mängden samtal varierar från dag till dag, men ökar ju större balanser domstolen har.

Hantering av frågor i administrativ ordning

Registratorskontoret ansvarar för det administrativa diariet, och besvarar och diarieför sådant som inte går att härleda till något pågående mål på Högsta domstolen. Vid sidan av målökningarna har även förfrågningar från allmänheten blivit fler än tidigare. Frågorna kan gälla Högsta domstolens domar och beslut men också avgöranden från andra domstolar. Många söker juridisk rådgivning, trots att Högsta domstolen inte kan lämna sådan.

Det förekommer att enskilda som kontaktar Högsta domstolen felaktigt förutsätter att domstolen har en övergripande tillsynsfunktion över landets domstolar och myndigheter. Sådana frågor kräver att registratorskontoret lämnar korrekt och tydlig information, med ett respektfullt bemötande. Högsta domstolens administrativa fiskaler bistår registratorerna i besvarandet av de administrativa frågor som är av mer komplicerad karaktär.

Utökad bemanning

Med det ökade målinflödet, fler förfrågningar och synpunkter från allmänheten, och daglig hantering av begäran om massuttag finns ett kontinuerligt behov av att effektivisera arbetsmetoderna. Registratorskontoret har också ökat bemanningen från fyra till fem heltidsanställda registratorer, och ett nytt arbetsschema har införts. Syftet är att erbjuda effektivare och bättre service till parter, domstolar och allmänheten.

2

Vägen till prövningstillstånd

Högsta domstolens främsta uppgift är att genom sina avgöranden skapa prejudikat, det vill säga rättslig vägledning för hur liknande fall i framtiden bör bedömas av de allmänna domstolarna och rättsväsendet i stort. Uppgiften brukar kallas Högsta domstolens *prejudikatbildande funktion*. Det innebär att domstolen noggrant väljer ut de mål där det finns behov av att klargöra lagstiftningen eller utveckla rättstillämpningen. När ett mål har registrerats hos Högsta domstolen inleds arbetet med att avgöra om det finns tillräckliga skäl för att meddela prövningstillstånd. ►

Målet kommer in

När ett mål kommer in till Högsta domstolen tas det emot av registratorskontoret, som inledningsvis registrerar målet efter sin måltyp och kontrollerar att samtliga handlingar finns tillgängliga. Därefter fördelas målet till någon av domstolens beredningsenheter. Varje beredningsenhet består av flera så kallade kabinetsrotlar, som tar emot samtliga mål utom special- och förtursmål. Inom kabinetsrotlarna arbetar domstolshandläggare, beredningsjurister och justitiesekreterare tillsammans. Domstolshandläggarna ansvarar för den administrativa handläggningen medan beredningsjurister och justitiesekreterare granskar materialet ur ett rättsligt perspektiv. Även justitieråden är knutna till kabinetsrotlarna.

Prejudikatdispens eller synnerliga skäl?

Högsta domstolen är en prejudikatinstans, vilket innebär att domstolens huvudsakliga uppgift är att skapa klarhet i juridiska frågor där det finns behov av vägledning för domstolar, parter och andra.

Ett sådant behov kan uppstå när lagtexten ger utrymme för olika tolkningar, eller när hovrätterna gjort olika bedömningar i mål som rör samma rättsfråga. Behovet av prejudikat kan också aktualiseras genom ny lagstiftning, eller genom samhällsförändringar som väcker rättsfrågor som ännu inte har fått ett tydligt svar i praxis.

En viktig uppgift för Högsta domstolen är att avgöra vilka mål som bör tas upp för att ge vägledning för hur andra, liknande mål, ska bedömas. Det handlar alltså inte om att avgöra om underinstanserna har dömt rätt i det enskilda fallet, utan om målet kan ge vägledning i framtiden. Arbetet i Högsta domstolen skiljer sig därför från hovrätternas arbete, som har att pröva riktigheten i de domar och

beslut som överklagas dit. Högsta domstolen beslutar själv om prövningstillstånd ska meddelas eller inte. Många gånger omfattar ett meddelat prövningstillstånd det överklagade målet i dess helhet. Men domstolen kan också bevilja prövningstillstånd begränsat till en specifik fråga, ett så kallat partiellt prövningstillstånd.

För att avgöra vilka frågor som är betydelsefulla för rättstillämpningen följer domstolen noggrant rättsutvecklingen och utvecklingen i samhället i stort. Domstolen håller exempelvis prejudikatseminarier med företrädare för bland annat domstolar, åklagare och advokater, där frågor som bedöms vara i behov av vägledning diskuteras. Ett sådant prejudikatseminarium beskrivs längre fram i den här verksamhetsberättelsen. Även pågående lagstiftningsarbete och den rättsvetenskapliga forskningen utgör viktiga källor i detta arbete.

Utöver Högsta domstolens möjlighet att bevilja prövningstillstånd för att ge vägledning (prejudikatdispens) kan domstolen också meddela prövningstillstånd om det finns synnerliga skäl, så kallad extraordinär dispens. Sådana skäl kan vara att hovrättens avgörande berott på ett grovt förbiseende. Det kan också gälla situationer där domstolen tydligt tillämpat lagen fel eller att ett beslut har fattats av någon som saknat behörighet. Att prövningstillstånd meddelas på grund av synnerliga skäl är relativt ovanligt.

Det inledande arbetet

När ett mål har fördelats till en av Högsta domstolens kabinetsrotlar inleds arbetet med att bedöma om domstolen bör meddela prövningstillstånd i målet. Att det saknas vägledande praxis eller att hovrät-

terna har dömt olika i en viss fråga kan, som tidigare nämnts, utgöra skäl för att domstolen ska meddela prövningstillstånd. Om däremot ny lagstiftning som rör den aktuella frågan träder i kraft inom kort talar detta oftast emot prövningstillstånd, eftersom värdet av ett prejudikat i så fall snart kan förväntas minska eller bli överspelat.

För att ett vägledande avgörande ska bli tydligt måste målet även vara lämpligt som prejudikat. Mål som visserligen innehåller principiella frågor kan alltså ändå bedömas vara olämpliga. Det gäller till exempel när rättsfrågan är mindre intressant eller sällan förekommande. Även om rättsfrågan i sig bedöms ha prejudikatintresse är det inte självklart att prövningstillstånd meddelas. Det kan bland annat bero på att frågan inte aktualiseras tillräckligt tydligt i det aktuella målet eller att omständigheterna är så speciella att frågan inte kan belysas på ett vägledande sätt. Arbetet med att välja ut vilka mål som domstolen ska ta upp till prövning för att skapa prejudikat präglas av en noggrann urvalsprocess.

När ett mål har fördelats till en kabinetsrotel görs i regel en inledande utredning av en beredningsjurist, som preliminärt bedömer om målet är prejudikatintressant eller om det finns synnerliga skäl för att prövningstillstånd ska meddelas. Syftet är att snabbt skilja ut överklaganden som tydligt saknar prejudikatintresse eller där det redan från början står klart att synnerliga skäl för prövningstillstånd inte finns.

Utgångspunkten för bedömningen är de omständigheter som klaganden anført i sitt överklagande. Många överklaganden saknar angivna skäl ►

för varför prövningstillstånd bör meddelas. Det kan exempelvis röra klagomål på den bevisvärdering som har gjorts i ett mål eller invändningar som redan är väl behandlade genom tidigare prejudikat. I dessa fall upprättas ett kortfattat underlag och ett förslag till beslut. Målet kan då avgöras som ett enrådsmål, det vill säga av ett justitieråd. Om justitierådet delar föredragandens bedömning fattas beslut om att prövningstillstånd inte meddelas.

Vanligtvis föredrar beredningsjuristen enrådsmålen muntligen för ett justitieråd inom samma kabinettsrotel, men arbetsformerna är flexibla och enbart skriftlig hantering kan också förekomma.

Om frågan kräver mer

Om ett överklagande däremot väcker mer komplicerade frågor eller rör en prejudikatintressant frågeställning fördelas målet vidare till en justitiesekreterare som gör en fördjupad rättsutredning av om prövningstillstånd bör meddelas. Målet kan därefter föredras för ett eller tre justitieråd.

Mål där en justitiesekreterare föreslår att prövningstillstånd ska meddelas, eller där frågan är svårbedömd, anmäls ofta direkt till föredragning för tre justitieråd. I vissa fall föredras målet först för ett justitieråd som därefter hänskjuter det vidare till tre justitieråd för prövning. Innan domstolen beslutar om prövningstillstånd i brottmål kan ett justitieråd också besluta att inhämta ett yttrande från riksåklagaren. Mål där riksåklagaren har yttrat sig föredras i stort sett alltid för tre justitieråd.

Ibland uppkommer ett större antal mål som berör samma rättsfråga,

exempelvis till följd av ny lagstiftning eller samhällsförändringar. I dessa situationer finns det ofta anledning att samordna handläggningen. En justitiesekreterare utses då till huvudansvarig för frågan och får ta del av samtliga överklaganden som rör samma ämne för att på så sätt skapa ett så brett underlag som möjligt. Ett justitieråd kan också utses till fast referent för ett visst mål eller en viss måltyp och fungerar då som extra stöd i justitiesekreterarens arbete.

I alla trerådsmål och i vissa enrådsmål sammanställer justitiesekreteraren ett så kallat tryck. Det är ett underlag i digital form som innehåller underrätternas avgöranden, överklagandet, relevanta rättsfall, förarbeten och juridisk litteratur. Justitiesekreteraren gör även en noggrann analys av rättsläget och en bedömning av om prövningstillstånd bör meddelas i målet. Trycket sänds ut till justitieråden före en föredragning och utgör grunden för rådens bedömning i prejudikatfrågan. En slutlig prövning kommer först i nästa steg, dvs. om prövningstillstånd beviljas. Ett beslut att inte meddela prövningstillstånd ska därför inte tolkas som att domstolen, eller de justitieråd som har deltagit i avgörandet, instämmer i underrätternas bedömning.

Efter att frågan om prövningstillstånd är avgjord

Sedan prövningstillstånd har beviljats krävs ofta att ytterligare skriftliga inlagor ges in av parterna. Om det behövs upprättar justitiesekreteraren en plan för den fortsatta skriftväxlingen. Justitiesekreteraren bestämmer också när målet ska föredras eller, vilket är mera ovanligt, när huvudförhandling ska hållas. En tid

före föredragning eller huvudförhandling tilldelas ett justitieråd även referentskapet för målet, vilket innebär att rådet har det primära ansvaret för målet och för utformningen av det slutliga avgörandet. Inför att målet ska föredras eller avgöras efter huvudförhandling inleder justitiesekreteraren även ett mera omfattande arbete med att ta fram ytterligare material och analysera hur frågorna i målet bör bedömas. I föredragningsmål skriver justitiesekreteraren även ett betänkande, vilket är ett förslag till hur Högsta domstolen ska bedöma målet.

I de fall där Högsta domstolen inte meddelar prövningstillstånd innebär domstolens beslut att målet är slutligt avgjort. Ett beslut att inte meddela prövningstillstånd kan inte överklagas, vilket betyder att hovrättens avgörande gäller.

Från tusentals överklaganden till hundra prejudikat

Under 2025 beviljades 136 prövningstillstånd. Det innebär att det endast är drygt en procent av de mål som kommer in till domstolen som beviljas prövningstillstånd. Det är i denna gallring – från tusentals överklaganden till det hundratal mål som tas upp till prövning – som domstolens särskilda uppgift i egenskap av prejudikatinstans framträder tydligast.

Under senare år har antalet mål som kommer in till Högsta domstolen ökat markant. Målen har ökat i genomsnitt tio procent varje år de senaste tre åren. För 2025 har de inkommande målen överstigit 11 000. Den nu beskrivna urvalsprocessen för prövningstillstånd är starkt påverkad av den stora målmängden och Högsta domstolen har kontinuerligt behövt utveckla arbetsformerna för att öka effektiviteten. Det har också varit nödvändigt att stärka resurserna och anställa fler medarbetare. För Högsta domstolen har balansgången mellan en effektiv hantering av prövningstillståndsfrågan och huvuduppgiften att komma med vägledande avgöranden blivit allt mer framträdande, och i viss mån utmanande.

3

Huvudförhandling och föredragning i Högsta domstolen

Uppemot 150 mål per år beviljas prövningstillstånd i Högsta domstolen. Av dessa återlämnas en del till hovrätten för förnyad hantering där. Men de mål som stannar kvar i Högsta domstolen provas normalt av fem justitieråd. Vanligast är att målen förbereds och föredras av en justitiesekreterare utan att parterna är närvarande, men det förekommer också att Högsta domstolen håller huvudförhandling. Påverkar domstolens roll som prejudikatinstans valet av handläggningsform?

De flesta målen avgörs efter en föredragning

Det helt övervägande skälet för att ett mål beviljas prövningstillstånd i Högsta domstolen är att det finns ett prejudikattintresse för rättsfrågorna i målet. Inför avgörandet genomförs en omfattande och noggrann rättsutredning som sedan ligger till grund för justitierådens överväganden. I praktiken avgörs de flesta prejudikatmålen efter föredragning. Det innebär att den justitiesekreterare som har gjort rättsutredningen presenterar målet för justitieråden vid en föredragning, som parter eller andra aktörer inte närvarar vid. När ett mål avgörs efter föredragning har justitiesekreteraren också skrivit ett förslag till avgörande, ett så kallat betänkande, som läggs fram för justitieråden och i de flesta fall sedan publiceras som en del av rättsfallet i rättsfallssamlingen Nytt Juridiskt Arkiv. Föredragningen följs av en överläggning där målet diskuteras och utgången bestäms.

Det genomförs också förhandlingar i Högsta domstolen med parter och andra närvarande. Totalt handlar det om mellan 20 och 30 förhandlingstillfällen per år, i olika måltyper. Förhandlingar förekommer inte sällan i de ärenden som typiskt sett ligger utanför prejudikatverksamheten, dvs. utlämning av personer som inte är medborgare i ett EU-land för att ställas inför rätta eller för att verkställa straff, men också advokatärenden som huvudsakligen rör inträde i eller uteslutning ur Advokatsamfundet. När det gäller prejudikatmålen genomförs huvudförhandlingar i brottmål och tvistemål vid sammanlagt ungefär tio tillfällen varje år.

Reglerna för när huvudförhandling ska hållas

För Högsta domstolen gäller som utgångspunkt samma regler om kraven på huvudförhandling som de som tillämpas i hovrätterna. I både hovrätt och i Högsta domstolen gäller att huvudförhandling inte behöver hållas om parterna är

överens om det, och domstolen dessutom anser att saken kan utredas tillfredsställande. Ett tvistemål får avgöras utan huvudförhandling även utan parternas samtycke, om en sådan förhandling är obehövlig. För brottmålsdel är utrymmet mer begränsat. Om parterna inte har samtyckt till det kan domstolen i sådana mål låta bli att hålla huvudförhandling bara om den tilltalade inte ska fällas till ansvar eller få en påföljd, eller om påföljden kan stanna vid villkorlig dom och böter.

Mot bakgrund av att de olika delarna av domstolssystemet har olika huvuduppgifter – hovrätten ska i första hand pröva om tingsrätten har gjort en riktig bedömning av målet medan Högsta domstolens huvuduppgift är principiell vägledning – kan tillämpningen av rättegångsbalkens regler i viss mån skilja sig åt. I rättegångsbalken finns också bestämmelser som särskilt anger när huvudförhandling inte behöver hållas i Högsta domstolen. Det gäller situationen när Högsta domstolens prövning begränsar sig till en viss fråga eller till en del av målet, när målet lyfts direkt från tingsrätt (hissdispens) eller när Högsta domstolen beslutat att pröva ett mål som inte fått prövningstillstånd i hovrätt (språngdispens). Huvudförhandling behöver vidare inte genomföras när Högsta domstolen i allt väsentligt grundar avgörandet i den aktuella frågan på hovrättens bedömningar i övriga delar av målet. När Högsta domstolen i sällsynta fall är andra instans i ett mål som har startat först i hovrätten, eller när Högsta domstolen avgör ett mål med alla justitieråd (plenum) behöver huvudförhandling inte heller hållas.

Valet mellan föredragning och huvudförhandling

Med hänsyn till Högsta domstolens överordnade uppgift som prejudikatinstans är det oftast renodlat rättsliga bedömningar som görs i de mål som beviljas prövningstillstånd. Mål som i huvudsak avser bevisvärdering förekommer endast sällan. I prejudikatmålen har parterna ►

också goda möjligheter att skriftligen argumentera i rättsfrågan. Erfarenhetsmässigt har föredragningsformen fungerat mycket bra och ger utmärkta förutsättningar för genomarbetade prejudikat. Med en sådan handläggning är det inte heller nödvändigt att anpassa tidpunkten för avgörandena i målen till när parterna kan inställa sig vid Högsta domstolen, och domstolen kan därför hålla en hög och jämn takt utan onödiga fördröjningar när det gäller att avgöra målen. Verksamheten i Högsta domstolen och planeringen av målverksamheten utgår därför sedan lång tid tillbaka från att föredragning är den handläggningsform som tillämpas som huvudregel.

Även med denna utgångspunkt kan huvudförhandling vara den mest ändamålsenliga handläggningsformen i vissa av domstolens mål. Det skriftliga materialet kan tjäna på att kompletteras med muntliga anföranden från parternas ombud. Det kan också vara så att rättegångsreglerna helt enkelt inte lämnar utrymme för att målet avgörs utan huvudförhandling.

Hur går en huvudförhandling i Högsta domstolen till?

När Högsta domstolen håller huvudförhandling går det till på ungefär samma sätt som i hovrätten. I praktiskt hänseende finns det dock vissa avvikelser, som grundar sig i äldre traditioner. En skillnad i förhållande till tingsrätt och hovrätt är att domstolens sessionssal öppnas för parter och åhörare först och dessa installerar sig där innan justitieråden kommer in i salen och intar sina platser.

På samma sätt som i föredragningsmålen har justitiesekreteraren utarbetat en grundlig rättsutredning som justitieråden har tagit del av före huvudförhandlingen. Något betänkande läggs dock inte fram i huvudförhandlingsmålen. Det beror på att avgörandet ska grunda sig på det som förekommer vid huvudförhandlingen, något som justitiesekreteraren av uppenbara skäl inte kan veta i förväg. Under

förhandlingen håller parterna sakframställning, eventuell bevisning läggs fram eller presenteras genom hänvisning till handlingarna, och parterna håller därefter slutanföranden.

När huvudförhandlingen avslutas anger Högsta domstolen normalt sett inte något datum för när dom eller annat beslut i målet kommer att meddelas. Den tillämpningen skiljer sig från vad som sker i tingsrätt och hovrätt. Högsta domstolens efterarbete med målet, dvs. överläggning och det gemensamma arbetet med att färdigställa avgörandet, får ta den tid i anspråk som krävs för att avgörandet ska få tillräcklig kvalitet som prejudikat. När ett avgörande är klart för att meddelas får parterna under rättelse om det med en eller två dagars framförhållning.

Huvudförhandling i Högsta domstolen i framtiden

Att Högsta domstolens prövning huvudsakligen är inriktad mot en eller flera särskilt angivna rättsfrågor innebär att huvudförhandlingen bör koncentreras till rättslig argumentation, i ännu högre grad än vad som är fallet i tingsrätt och hovrätt. Det kan därför finnas behov av att ge mer utrymme åt och lägga större vikt vid slutanföranden, samtidigt som andra delar av huvudförhandlingen kan tonas ned. Såväl parterna som Högsta domstolen kan också ges bättre förutsättningar genom att parterna i förväg, i den mån det är möjligt, får veta vilka frågor som domstolen särskilt vill att de ska argumentera kring.

Inom Högsta domstolen pågår ett utvecklingsarbete som syftar till att undersöka i vilken utsträckning anpassningar av huvudförhandlingens form och innehåll kan göras med hänsyn till domstolens särskilda uppgift. Frågan om huvudförhandlingen redan från början kan ges en yttre tidsram finns också med i det arbetet. I den mån förändringar bedöms kräva regeländringar är tanken att sådana ska övervägas. Arbetet är planerat att slutföras under 2026.

4

Högsta domstolen anpassar sig och växer i storlek

Med kontinuerligt ökande målflöde är det nödvändigt för Högsta domstolen att anpassa sina arbetsformer, bland annat på det sätt som har beskrivits i föregående artiklar. Vid sidan av sådana förändringar ökar också antalet medarbetare i Högsta domstolen. Totalt arbetar nu ungefär 100 personer i domstolen, och det är sannolikt att det inom några år är ännu fler. Hur hanterar en växande domstol i en äldre byggnad frågor om arbetsmiljö och organisation?

En domstol i historisk miljö

Högsta domstolens huvudsakliga verksamhet bedrivs i Gamla stan i det Bondeska palatset vid Riddarhus-torget. Huset är ett byggnadsminne från 1600-talet och har fungerat som både privatbostad och domstolsbyggnad innan Högsta domstolen flyttade in 1949. Byggnadens historia har beskrivits mera utförligt i artikeln

Ombyggnadsprojektet i 2023 års verksamhetsberättelse. Där framgår att de flesta ändringar och anpassningar som görs kräver omfattande planering och stort hänsynstagande till palatsets kulturhistoriska värden. Att till exempel bygga en ny besöksentré med fast säkerhetskontroll tog därför flera år från start till mål. ►

När Högsta domstolens verksamhet växer i takt med omvärldsförändringar innebär det att allt fler medarbetare kommer att behöva få plats. I sådana situationer kan nödvändiga nyanställningar inte invänta långa planeringsprocesser eller antikvariska överväganden. För att få effekt snabbare behöver sådana förändringar i stället göras så att de inte innebär ingrepp i byggnaden, och så att de är möjliga att återställa om förutsättningarna på nytt skulle ändras.

Stora utrymmen utnyttjas bättre

Bondeska palatset är alltså ursprungligen byggt för att vara privatbostad. Det innebär att rumsindelning och ytor inte från början har varit anpassade för domstolsverksamhet. Även om stora förändringar av den inre byggnadsstrukturen och planlösningen har genomförts under årens lopp är det fortfarande tydligt att många utrymmen har en storlek och planering som är svår att förena med ett ökat behov av kontorsarbetsplatser. På både entréplan och högre upp i huset finns mycket stora rum. De har tidigare använts som förhandlings-salar, aktrum och referensbibliotek. Att bygga innerväggar för att dela upp dessa salar till mindre kontorsrum har inte varit möjligt på grund av de nyss beskrivna skyddsvärdena, i vart fall inte inom sådana tidsramar att det möter domstolens behov.

Svaret har i stället varit att utnyttja tillgängliga rum och lokaler mer effektivt. I nära samarbete med inredningsarkitekter, Domstolsverket, Statens Fastighetsverk och domstolens lokala fackliga representanter har kontorslandskap inretts i sådana rum på flera håll i huset. De olika rummen har

numera plats för mellan fem och sju medarbetare. Inredningen har planerats för att passa in i atmosfären, men även så att arbetsmiljön blir lugn med väl avgränsade och avskilda arbetsplatser. Därutöver har det i båda utrymmena installerats så kallade tysta rum, som kan liknas vid ljudisolerade telefonkiosker. I dessa kan medarbetarna genomföra telefonsamtal eller föredragningar utan att störa sina kollegor. De stora och vackra salar som tidigare användes sparsamt och inte sällan som genomgångsrum har på detta sätt fått nytt liv.

Även de enskilda kontorsrum som finns i Bondeska palatset varierar i storlek. Sedan tidigare delar flera justitiesekreterare rum med varandra på bottenvåningen. Också på entréplanet finns ett antal rum som har förutsättningar att delas mellan två medarbetare. Under året har arbete inletts med att inreda dessa kontor så att de möter domstolens behov av arbetsplatser samtidigt som de erbjuder en bra arbetsmiljö.

En högsta domstol för hela Sverige

Att Högsta domstolen har hela landet som sitt upptagningsområde när det gäller målen är väl bekant. Och i fråga om medarbetare är de assessorer som domarutbildas runt om i Sverige viktiga för domstolens verksamhet. Justitiesekreterarna i Högsta domstolen kommer därför från olika delar av landet. Sedan lång tid tillbaka finns dessutom distanskontor i Lund och Göteborg med möjlighet för sammanlagt ca 14 justitiesekreterare att ha sina fasta arbetsplatser på annan ort än Stockholm.

Anna Brandt
Beredningsjurist

Julia Löfqvist
Beredningsjurist

Kajsa Danielsbacka
Beredningsjurist

Föredragning i ett
så kallat tyst rum

Möjligheten för domstolen att växa finns således också utanför Bondeska palatset. Mot den bakgrunden inrättade Högsta domstolen i februari 2025 ett nytt distanskontor i Umeå, med stort bistånd av och i nära samarbete med Hovrätten för Övre Norrland. Den nya och tredje distansorten har under året bemannats av tre justitiesekreterare, och kommer under 2026 att få förstärkning med ytterligare tre medarbetare. Högsta domstolens etablering i Norrland medför att domstolens behov av att växa tillgodoses, men fångar även på ett bättre sätt upp den kompetens som finns i domstolarna i de norra delarna av landet. Assessorerna i Norrland får också ökade möjligheter att fortsätta sin yrkesbana inom Sveriges Domstolar utan att behöva flytta alltför långt.

Inre organisation

Fler domstolshandläggare, beredningsjurister och justitiesekreterare innebär att hela beredningsorganisationen ökar i storlek. Hittills har det funnits två beredningsenheter som har letts av var sin beredningschef. Beredningschefernas arbete har behandlats i 2024 års verksamhetsberättelse och är, som framgår där, intensivt och krävande.

I en god arbetsmiljö ingår också att medarbetarna ska ha bra och frekvent

tillgång till sin närmaste chef. För att förbättra förutsättningarna för det har Högsta domstolen under 2025 fattat beslut om att beredningsorganisationen ska delas upp på tre beredningsenheter. En tredje beredningschef har därför rekryterats. Organisationsförändringen har trätt i kraft under inledningen av 2026.

Framtidens arbetsplatser

De åtgärder som har beskrivits här är anpassningar till förändrade förutsättningar som Högsta domstolen behöver göra.

Prognoserna för de närmaste åren ger inte skäl att tro på någon avmattning när det gäller antalet inkomna mål till domstolen, förutsatt att det inte sker förändringar av lagstiftningen som begränsar tillflödet. Det innebär att domstolen måste fortsätta att utveckla sina arbetsformer och öka sin effektivitet. Men det medför med all sannolikhet också att domstolen kommer att behöva fortsätta växa.

För framtiden finns naturligtvis ytterligare distansorter att överväga. Erfarenheterna av sådana etableringar är mycket goda. När det gäller verksamheten i Stockholm är möjligheterna att rymma fler personer i Bondeska palatset begränsade. Högsta domstolen kan därför framöver behöva tänka förutsättningslöst kring ytterligare kontor utanför det Bondeska palatset.

prejudikatseminarier

Den 24 november 2025 bjöd Högsta domstolen in till ett straffrättsligt prejudikatseminarium i domstolens lokaler. Vid seminariet deltog representanter från tingsrätter och hovrätter, Åklagarmyndigheten, advokatväsendet och universiteten. Från domstolens sida närvarade justitieråd och medarbetare från domstolens beredningsorganisation. Ansvariga organisatörer var justitieråden Petter Asp och Anders Perklev.

Prejudikatseminarier har genomförts i olika former sedan början av 2000-talet. De är ett viktigt inslag i Högsta domstolens arbete för att effektivisera och kvalitetssäkra prejudikatbildningen. De som i första hand tillämpar prejudikaten får då komma till tals.

Genom åren har Högsta domstolen hållit seminarier både med straffrättslig inriktning och på olika civilrättsliga områden så som förmögenhetsrätt, familjerätt och immaterialrätt. Inom ramen för de olika inriktningarna är temat brett för att kunna omfatta så många rättsfrågor som möjligt. Det senaste civilrättsliga prejudikatseminariet hölls 2023 och hade fokus på rättsfrågor av betydelse inom näringslivet.

De som bjuds in till prejudikatseminarierna har ofta nyckelfunktioner inom rättsområdet eller har visat särskilt intresse för de frågor som ska diskuteras. Högsta domstolen strävar efter att de som deltar ska komma från olika

verksamhetsområden och från olika delar av landet. Vid de straffrättsliga seminarierna har exempelvis riksåklagaren som regel ett antal platser, och väljer själv vilka medarbetare från myndigheten som ska närvara. Detsamma gäller Advokatsamfundet.

Formerna har någorlunda fast form, med ett inledande anförande från ett av justitieråden vid Högsta domstolen. Detta brukar följas av en paneldebatt som leds av någon av de inbjudna deltagarna och därefter vidtar fria diskussioner. Det är viktigt att hålla samtalen öppna för att så många synpunkter som möjligt ska kunna föras fram. Vid seminarierna får deltagarna tillfälle att komma med synpunkter på Högsta domstolens avgöranden och lämna önskemål kring olika frågor där det efterfrågas mer vägledning. Mötena är också en möjlighet för Högsta domstolen att berätta om sin prejudikatverksamhet och förklara de resonemang som ligger till grund för hur domstolen gör urvalet av mål. ►

Magnus Ulväng
Professor

Catharina Månsson
Rådman

**Katarina
Johansson-Welin**
Riksåklagare

Kristofer Stahre
Advokat

Mari Heidenborg
Hovrättspresident

Seminarieriet i november 2025 inleddes med att Högsta domstolens ordförande Anders Eka hälsade deltagarna välkomna. Justitieråden Petter Asp och Anders Perklev gjorde därefter några introducerande reflektioner kring de senaste årens prejudikatbildning inom straffrättens och straffprocessrättens områden. Sedan hölls en paneldebatt under ledning av hovrättspresidenten Mari Heidenborg, varefter fria diskussioner följde. Under samtalen fokuserades i hög grad på hur Högsta domstolen utformar sina avgöranden och vilken vägledning de ger. Frågan om vilka mål som ges prövnings-tillstånd ägnades också uppmärksamhet.

Det huvudsakliga syftet med seminarieriet är att identifiera områden eller specifika frågor där det finns behov av prejudikat. Mötena bidrar även till att Högsta domstolen får insyn i andra domstolars verksamhet och en förståelse för vilka frågor som upplevs som svårbedömda eller obesvarade. Genom att öppna för synpunkter på redan meddelade vägledande avgöranden får domstolen också en återkoppling på hur prejudikaten tillämpas och tolkas av användarna, och hur domstolens formuleringar uppfattas.

Även om prejudikatseminarierna numera är ett självklart inslag i Högsta domstolens arbete har det inte alltid varit så. Längre tillbaka kunde det finnas en tveksamhet inom domstolen till att ta in synpunkter på prejudikatbildningen från utomstående, men numera är det en

samstämmig uppfattning att domstolen i stället aktivt bör efterfråga sådana. Även Högsta domstolens motsvarigheter i Norge och Finland håller liknande möten om prejudikatbildningen.

Synpunkter och önskemål som förs fram vid seminarieriet används i Högsta domstolens arbete för att identifiera prejudikatintressanta frågor. Ytterst är det förstås domstolen som slutligt avgör vilka mål som ska tas upp, bland annat med hänsyn till de enskilda målens karaktär och lämplighet.

Men inte sällan får erfarenheterna från seminarieriet betydelse för prejudikatutvecklingen. Vid det förra straffrättsliga prejudikatseminariet som hölls hösten 2022 efterfrågades bland annat mer vägledning i frågor om bevisvärdering. Detta kom sedan att belysas i Högsta domstolens avgöranden "Mordet vid buss-hållplatsen" och "Årsta torg", NJA 2023 s. 29 I och II. En annan fråga som lyftes vid det seminarieriet var om koppleri var att betrakta som brottslighet av sådan art att det förelåg en presumtion för fängelse. Den frågan kom sedan att besvaras genom Högsta domstolens avgörande "Koppleri och art", NJA 2025 s. 834.

Det är mot den bakgrunden sannolikt att ett antal frågor från 2025 års prejudikatseminarium kommer att resultera i avgöranden från Högsta domstolen framöver. Seminarieriet avslutades den här dagen med ett trevligt mingel och en middag.

Mattias Lindner
Administrativ fiskal

Elever
från Hersby
Gymnasium

tudiebesök på Högsta domstolen

På annan plats i den här verksamhetsberättelsen framgår att Högsta domstolen håller huvudförhandlingar och sammanträden i sessionssalen med jämna mellanrum. Lokalerna i Bondeska palatset i Gamla stan är då öppna för allmänheten och som huvudregel kan vem som helst sitta med och lyssna. Det finns dock även andra möjligheter för allmänheten att besöka Högsta domstolen. Sedan lång tid tillbaka välkomnar domstolen studiebesök. Det kan röra sig om grupper knutna till universiteten, nämndemannaföreningar och internationella institutioner. Numera tar domstolen också ofta emot gymnasieklasser. Innehållet i besöken brukar anpassas beroende på vilken grupp det är som besöker Högsta domstolen. ►

Genom att öppna dörrarna till domstolens lokaler och ge en inblick i verksamheten vill Högsta domstolen bidra till att öka förståelsen för domstolarnas roll i det svenska statsskicket och rättsordningen. Studiebesöken är också ett uttryck för den öppenhet som präglar det svenska rättssystemet. Transparens och offentlighet är centrala värden i en rättsstat och genom studiebesöken ges besökarna en möjlighet att på ett konkret sätt ta del av hur dessa principer tillämpas i praktiken. Syftet med att ta emot besöksgrupper är att sprida kunskap om rättsväsendets uppgifter och principer samt att väcka ett intresse för rättsliga frågor och rättssäkerhet.

Efter pandemin har arbetet med studiebesök intensifierats. På senare tid har domstolen gjort en särskild inriktning mot gymnasieklasser. Under 2025 tog Högsta domstolen emot tolv sådana besök. Även om innehållet kan variera något erbjuds som utgångspunkt en presentation av rättsstatliga principer, domstolsorganisationen och Högsta domstolens verksamhet. Särskilt populära brukar inslagen vara där eleverna själva deltar, genom att gemensamt svara på frågor om rättsstaten och genom att pröva att bestämma utgången i vissa av Högsta domstolens avgöranden. Besöken avslutas oftast med en rundvandring i lokalerna.

Vid studiebesök från gymnasieklasser representeras Högsta domstolen oftast av de administrativa fiskalerna och en justitiesekreterare. Välkomnandet av gymnasieklasser utgör en viktig del av Högsta domstolens

arbete med att nå ut till allmänheten och stärka förtroendet för rättsväsendet. Från Högsta domstolens perspektiv är det värdefullt att nå ut med information både om den egna verksamheten och om rättsstaten till en bredare allmänhet. Det gäller i hög grad i fråga om de som är under utbildning. För många elever är mötet med Högsta domstolen första gången de kommer i kontakt med rättsväsendet. Genom besöken får de en fördjupad förståelse för demokratins institutioner och rättsstatens grundläggande värden. Presentationerna och samtalen ger en konkret bild av hur rättskipning i högsta instans fungerar och vilken roll domstolen har i rättsordningen.

Att få en inblick i hur dömandet går till och hur rättssäkerheten upprätthålls bidrar till en nyanserad och levande bild av det svenska rättssystemet. Besöken bidrar också till att minska avståndet mellan domstolarna och allmänheten. En förhoppning är att detta i sin tur leder till ett ökat förtroende för rättsväsendet och en tydligare förståelse för domstolarnas roll och betydelse i samhället.

Justitiesekreteraren Axel Johnsson och den administrativa fiskalen Isabella Håkansson har deltagit vid flera besök av gymnasieklasser under 2025 och har goda erfarenheter av dessa. – Det är mycket givande att få berätta om Högsta domstolens verksamhet. Gymnasieeleverna är väldigt engagerade och nyfikna på domstolens funktion och rättsamhället i stort. Det märks att det finns ett påtagligt allmänt samhällsintresse hos eleverna, säger Axel Johnsson.

Den 1 oktober 2025 tog Högsta domstolen emot ett besök från Agnebergsgymnasiet i Uddevalla. Enligt läraren Hillevi Jacobsson var anledningen till att klassen ville besöka Högsta domstolen att eleverna läser juridik och är fascinerade av domstolar och rättegångar. – Eleverna tyckte det var kul att de blev delaktiga och fick svara på frågor med hjälp av en app i realtid. De tyckte även att det var en upplevelse att få sitta i Högsta domstolens stora sessionssal.

Elev från Hersby
Gymnasium

Rättsfall i korthet

2025

CIVILRÄTT

En klimattalan mot staten

(*"Klimattalan"* 19 februari)

En person hade mot staten väckt en grupptalan som cirka 300 personer hade anslutit sig till. De ville att tingsrätten skulle fastställa att staten var skyldig att vidta vissa åtgärder för att motverka klimatförändringarna. Tingsrätten hänsköt till Högsta domstolen frågan om en sådan talan mot staten kunde tas upp till prövning av domstol.

Huvudfrågan var hur svensk rätt förhåller sig till möjligheten att föra en klimattalan mot staten, särskilt mot bakgrund av en dom från Europadomstolen som meddelades våren 2024.

Högsta domstolen konstaterade att en sådan klimattalan som Europadomstolen uttalat sig om gällde återverkningar i stort av ett förändrat klimat – inte bara effekterna för vissa enskilda – och innebar en rättslig prövning av statens agerande inom klimatområdet. En sådan allmänt hållen klimattalan mot staten aktualiserar därför den konstitutionella gränsen mellan de allmänna domstolarnas uppgifter och de politiska organens beslutsfattande. Regeringsformen sätter gränser för vad domstolarna kan pröva, men utesluter enligt Högsta domstolen inte varje form av en sådan allmänt hållen klimattalan som Europadomstolen konstaterat skulle vara möjlig.

Den talan som fördes vid tingsrätten var inte väckt av en förening, utan av en person som förde talan för enskilda personers egen del. Den aktuella talan var enligt Högsta domstolen en talan av enskilda och de hade inte åberopat omständigheter som innebar att risken för negativa konsekvenser av klimatförändringar var särskilt allvarliga för just dem eller att deras behov av individuellt skydd var akut. Enligt Högsta domstolen var yrkandet från de enskilda alltså inte tillåtet och kunde inte tas upp till prövning.

Utlämnning av ett större antal handlingar i brottmål

(*"GDPR och brottmålsdomarna I och II"* 25 februari)

Enligt 21 kap. 7 § offentlighets- och sekretesslagen gäller sekretess för en personuppgift om det kan antas att uppgiften efter ett utlämnande kommer att behandlas i strid med EU:s dataskyddsförordning (GDPR) eller dataskyddslagen.

Två olika bolag med utgivningsbevis hade från domstolar begärt ett större antal domar och andra handlingar i brottmål. Med hänsyn till reglerna i GDPR ansågs sekretess enligt 21 kap. 7 § offentlighets- och sekretesslagen föreligga trots att företagens verksamhet omfattades av grundlagsskydd på grund av utgivningsbevisen. Eftersom företagen bedrev journalistisk verksamhet lämnades handlingarna ut med förbehåll.

Tolkning av upphovsrättsliga avtal

(*"Deckarserien"* 28 februari)

Två författare hade ett samarbete som innebar att de hjälptes åt att skriva vissa böcker i en deckarserie. Manus hade påbörjats till den andra boken men innan det hade levererats till förlaget avbröts samarbetet och författarnas respektive bolag ingick ett tilläggsavtal till ett avtal benämnt "Co-author agreement". Av tilläggsavtalet framgick bland annat att såväl den ideella rätten som den ekonomiska rättigheten till den andra boken i serien tillhörde den ena författaren. Den andre författaren gjorde sedan gällande att hans upphovsrätt kränkts genom att hans del av manuset använts när boken publicerades.

Frågan gällde hur upphovsrättsliga avtal ska tolkas. Högsta domstolen konstaterade att de särskilda upphovsrättsliga hänsyn som kan behöva tas vid tolkning av upphovsrättsliga avtal ska samverka med vad som gäller för avtalstolkning i allmänhet. Det innebär att sådana särskilda hänsyn får vägas in som preciseran-

de och kompletterande omständigheter vid bedömningen av och avvägningen mellan olika tolkningsfaktorer hänförliga till det enskilda avtalet, men inte i form av att några speciella tolkningsprinciper ska anses gälla. Mot denna bakgrund ogillades den andre författarens talan.

Frågan om den som grundar en skadeståndstalan på en överträdelse av grundläggande fri- och rättigheter har rätt att få ansvaret för överträdelsen prövat

(”Regionens medgivande” 28 mars)

En kvinna gjorde gällande att en barnmorska i samband med kvinnans förlossning hade utfört ett vårdingrepp utan samtycke och att det innebar att kvinnans rätt till skydd för den kroppsliga integriteten enligt Europakonventionen eller motsvarande rätt till skydd enligt regeringsformen hade överträtts.

Regionen medgav kvinnans yrkande om skadestånd men förklarade att medgivandet inte skulle uppfattas som ett erkännande av någon rättighetsöverträdelse. Regionen begärde att tingsrätten, utan någon prövning i sak, skulle meddela dom på grund av medgivandet. Kvinnan motsatte sig detta och väckte en fastställesetalan om överträdelsen.

Högsta domstolen kom fram till att den som på rimliga grunder påstår att hans eller hennes grundläggande fri- och rättigheter har överträtts, har rätt att få påståendet prövat. När svaranden har gjort ett orent medgivande bör domstolen därför tillämpa de processrättsliga bestämmelserna på så sätt att domstolen ska döma i enlighet med medgivandet och samtidigt, inom ramen för en fastställesetalan, ta ställning till om det har förekommit en rättighetsöverträdelse.

Ett mål om omprövning av tomträttsavgäld
(”Smyrna” 24 april)

I ett mål om omprövning av tomträttsavgäld hade Statens fastighetsverk begärt att avgälds-räntan skulle bestämmas till 3 procent, vilket en bostadsrättsförening på Gärdet i Stockholm motsatte sig.

Högsta domstolen konstaterade att bestämmandet av tomträttsavgäld ytterst är en skälighetsbedömning, där hänsyn också kan tas till konsekvenser för de boende vid tomträttsupplåtelse för bostadsändamål. Skälighetsbedömningen ska dock ta sin utgångspunkt i huvudsyftet med lagstiftningen, nämligen att främja en från samhällelig synpunkt önskvärd utveckling av bostadsförhållandena där enskilda kunde ges tomtmark för bebyggelse men där samtidigt äganderätten till marken kunde behållas och eventuell värdestegring stanna hos fastighets-

ägaren, det vill säga i praktiken det allmänna. Avgälden bör därför svara mot en skälig ränta på det uppskattade markvärdet.

Utifrån bl.a. rapporter från Konjunkturinstitutet gjorde Högsta domstolen bedömningen att det fanns tillräckligt fog för slutsatsen att den långsiktiga realräntan på kapitalmarknaden skulle komma att ligga ganska stabilt på en lägre nivå än 2 procent under en stor del av den tid som var av betydelse i detta fall. Med hänsyn tagen även till övriga omständigheter, främst det förhållandet att tomträtten avsåg bostadsändamål, framstod en avgäld som byggde på en avgäldsränta på 1,75 procent som rimlig för den aktuella perioden.

Mot denna bakgrund skulle avgälden bestämmas till ett lägre belopp än det som begärdes av fastighetsverket. Beloppet var även lägre än det som bestämts i underinstanserna.

Skadestånd för oriktigt förvalterskap
(”Det oriktiga förvalterskapet” 24 april)

En domstol beslutade oriktigt att det skulle anordnas förvalterskap för en man som därmed förlorade sin rättshandlingsförmåga och sin rådighet över sin egendom och sina tillgångar. Beslutsprocessen var dessutom behäftad med ett flertal rättssäkerhetsbrister. Det oriktiga förvalterskapet bestod under drygt ett år innan det upphävdes.

Målet i Högsta domstolen gällde bestämmande av skadestånd för annan ideell skada för det oriktiga förvalterskapet, det vill säga vilket skadeståndsbelopp som staten skulle betala i konventionsskadestånd till den enskilde som drabbats för bland annat den känsla av utsatthet och maktlöshet som kränkningen av hans rätt till självbestämmande och värdighet inneburit.

Högsta domstolen konstaterade att bristerna utgjorde en mycket allvarlig kränkning av den enskildes självbestämmande och värdighet och en överträdelse av rätten till privatliv enligt artikel 8 i Europakonventionen. Högsta domstolen bestämde därför att staten skulle betala 150 000 kr för annan ideell skada, vilket var ett betydligt högre skadeståndsbelopp än vad tingsrätten och hovrätten tidigare hade beslutat. Mannen fick också ett visst skadestånd för ren förmögenhetsskada.

Återbetalning av pengar som betalats till ett nätkasino
(”Nätkasinot” 1 juli)

En person i Sverige spelade under flera år fram till och med 2014 på främst en digital variant av så kallade enarmade banditer. Spelet erbjöds från Malta.

Enligt en bestämmelse i avtalslagen får ett avtal inte göras gällande om omständigheterna ►

när avtalet ingicks var sådana att det skulle strida mot tro och heder att med vetskap om dem åberopa avtalet och avtalsmotparten kända till dessa omständigheter.

Högsta domstolen kom fram till att spelbolaget haft tillgång till och använt detaljerade data om spelarens spelbeteende, och att denna data visade att spelaren haft allvarliga spelproblem. Spelbolaget ansågs därför ha känt till att så var fallet. Högsta domstolen konstaterade vidare att spelbolaget riktat påträngande marknadsföring mot spelaren, bland annat genom att i stor omfattning erbjuda bonusar, och att den form av spel som bolaget erbjöd var en av de mest riskfyllda spelformerna i beroendehänseende.

Domstolens slutsats blev att det skulle strida mot tro och heder att åberopa de avtal om spel som träffats under den tid som var aktuell i målet. Spelbolaget skulle därför till spelaren betala drygt 500 000 euro, vilket motsvarade den nettoförlust som spelaren gjort.

Faderskapsfastställelse när fadern är avliden (*"Den avlidne fadern" 30 juli*)

Två makar reste utomlands till en klinik för att genomföra en assisterad befruktning. När de besökte kliniken lämnade mannen spermier som användes för att befrukta ett donerat ägg. Tanken var att det befruktade ägget skulle sättas in i kvinnans kropp vid ett senare besök cirka en månad senare. Under mellantiden avled mannen. Kvinnan reste tillbaka cirka sex månader senare och lät då sätta in det befruktade ägget i sin kropp. Knappt nio månader senare födde hon en son, som var resultatet av den assisterade befruktningen.

Sonen förde talan och yrkade att rätten skulle fastställa att mannen var far till honom. I föräldrabalken finns en särskild bestämmelse som innebär att en man ska förklaras vara far, om det är utrett att en insemination eller befruktning utanför kroppen har utförts med hans spermier under den tid då barnet kan ha tillkommit och det med hänsyn till samtliga omständigheter är sannolikt att barnet har tillkommit genom behandlingen.

Högsta domstolen konstaterade att det inte finns något undantag i föräldrabalken som innebär att ett faderskap inte ska kunna fastställas för en man som inom en relation lämnat spermier vid en assisterad befruktning, varken för det fall mannen har avlidit innan det befruktade ägget satts in i hans makas eller sambos kropp eller han på grund av dödsfallet inte har kunnat lämna samtycke till hela behandlingen.

Högsta domstolen fastställde därför faderskapet med stöd av den särskilda bestämmelsen i föräldrabalken.

Avtalsvillkor för motionslopp (*"Motionsloppen" 14 augusti*)

År 2021 ställdes två stora motionslopp in av arrangören, ett friidrottsförbund. Ett antal personer som hade anmält sig begärde återbetalning av anmälningsavgiften. Förbundet motsatte sig återbetalning med hänvisning till sina allmänna villkor. Konsumentombudsmannen stämde förbundet och begärde att det skulle förbjudas att använda de delar av villkoren som innebar att förbundet inte var skyldigt att återbetala anmälningsavgifter om lopp ställdes in. Enligt Konsumentombudsmannen var villkoren oskäligen mot konsumenterna.

Högsta domstolen konstaterade villkoren innebar att förbundet inte till någon del var skyldigt att återbetala anmälningsavgifter. Dessutom angav villkoren ett antal skäl som vart och ett medförde att näringsidkaren fick ställa in lopp och behålla anmälningsavgifter. Flera av dessa skäl var förhållandevis brett formulerade och lämnade betydande bedömningsmarginal för förbundet. Det fanns inte heller några andra villkor till konsumenternas fördel som balanserade villkoren. Även om förbundets verksamhet hade flera ideella inslag var det fråga om ett förbund som genomförde stora arrangemang vilka omsatte miljonbelopp. Förbundets karaktär påverkade därför inte oskälighetsbedömningen. Högsta domstolens sammantagna bedömning var att villkoren var oskäligen mot konsumenterna och förbjöd förbundet, vid vite av en miljon kronor, att använda samma eller väsentligen samma villkor.

Frågan om fastighetsägaren eller upphittaren har bättre rätt till en nyligen nedfallen meteorit (*"Meteoriten" 19 augusti*)

Vid ett meteoritfall föll en meteorit ned på en fastighet. Två geologer hittade meteoriten och lämnade den till Naturhistoriska riksmuseet för förvaring. Ägaren till den fastighet meteoriten hamnat på väckte talan mot geologerna om bättre rätt till meteoriten.

Eftersom det saknas lagstiftning gällande äganderätten till meteoriter konstaterade Högsta domstolen att äganderätten i stället får bedömas med utgångspunkt från reglerna om vad som var fast egendom. Utgångspunkten bör enligt Högsta domstolen vara att en meteorit inte utgör en beståndsdel av den fasta egendom som den hamnat på och därmed är att betrakta som lös egendom. Detta utesluter inte att en meteorit i vissa fall kan bli en integrerad del av jorden och på det sättet bli en del av den fasta egendomen.

Den meteorit som föll ned på fastigheten utgjorde enligt Högsta domstolen inte fast egendom och tillhörde därmed inte fastighets-

ägaren. De geologer som hittade meteoriten hade därför rätt att ta den med sig. Med hänsyn till vad som kommit fram i målet ansågs de ha förvärvat äganderätten till meteoriten.

Säljares ansvar för uppgifter som en mäklare lämnat till köparen av en fastighet (*"Elnätsanslutningen" 23 december*)

Vid försäljning av en obebyggd fastighet förmedlades kontakten mellan köparen och säljaren uteslutande via mäklaren. Köparen utgick från, efter att ha frågat mäklaren, att fastigheten var ansluten till elnätet. När det visade sig att så inte var fallet begärde köparen ersättning av säljaren för anslutningskostnaden.

Högsta domstolen har kommit fram till att en säljare ansvarar för uppgifter som mäklaren har lämnat till köparen inför köpet, om säljaren kände till eller borde ha känt till att mäklaren lämnat uppgifterna. I detta fall kom uppgiften om fastighetens anslutning till elnätet inte från säljaren, och säljaren varken kände till eller borde ha känt till att mäklaren lämnat den felaktiga uppgiften till köparen. Att fastigheten saknade elnätsanslutning utgjorde därför inte något fel i fastigheten. Ersättning till köparen skulle inte utgå.

Kritisk granskning av vaccinmotståndare stred inte mot Europakonventionen (*"Vaccindokumentären" 30 december*)

I en tv-sänd dokumentär gjordes en kritisk granskning av en person med negativ inställning till vaccin. Granskningen innefattade wallraffande och filmning med dold kamera. En av de granskade personerna väckte en skadeståndstalan mot staten och gjorde gällande att hennes rätt till respekt för privatlivet enligt Europakonventionen hade kränkts.

Högsta domstolen kom fram till att en intresseavvägning i det enskilda fallet mellan den granskades rätt till respekt för sitt privatliv och journalisternas yttrandefrihet i Europakonventionen i detta fall utföll till den granskades nackdel och till yttrandefrihetens fördel. Högsta domstolen konstaterade att ett mycket stort allmänintresse kunde övertrumfa även ett betydande privatlivsingrepp. Skadeståndstalan ogillades därför.

STRAFFRÄTT

Ett fall av rån har ansetts vara av mindre allvarlig art (*"Jackan" 13 mars*)

En 14-årig pojke var på väg till skolan när en 18-årig man kom fram till honom och krävde att han skulle lämna ifrån sig sin jacka, annars

skulle 18-åringen slå honom. Sedan 18-åringen upprepat hotet lämnade pojken över jackan. Tingsrätten och hovrätten dömde 18-åringen för rån till fängelse i ett år och sex månader.

Högsta domstolen konstaterade i sin dom att något våld inte förekommit samt att de verbala hoten inte varit av allvarligare beskaffenhet. Vidare tog domstolen hänsyn till bland annat att 18-åringen varit ensam och att gärningen framstod som en oöverlagd impulshandling. Jackans värde, omkring 2 000 kr, var inte obetydligt men inte heller så högt att det skulle ges någon avgörande betydelse. Med hänsyn till bland annat dessa förhållanden ansåg Högsta domstolen att gärningen – även om den innefattat en allvarlig kränkning av brottsoffret – var av mindre allvarlig art. Därför dömdes 18-åringen för grov stöld i stället för rån.

Grovt drograttfylleri vid fara för trafiksäkerheten

(*"Drograttfylleriet i Fyledalen" 19 mars*)

Vid midnatt en vardag i januari 2023 körde en 18-årig man en skåpbil på ett mycket trafikfarligt sätt på en riksväg och på mindre vägar i Fyledalen. Mannen åtalades bland annat för grovt rattfylleri och det gjordes gällande att han hade haft narkotika i blodet och att det funnits en påtaglig fara för trafiksäkerheten. Både tingsrätten och hovrätten dömde för grovt rattfylleri.

Huvudfrågan i målet gällde om det för ansvar för grovt rattfylleri på grund av påtaglig fara för trafiksäkerheten krävs att trafikfaran beror på drogpåverkan. Högsta domstolen klargjorde att det inte krävs att ett sådant orsakssamband provas.

Straffet för mord som utförts av omyndiga (*"Mordet i Hagalund" 25 mars*)

En person som var 16 år och 8 månader utförde tillsammans med en annan person ett mord på allmän plats. Det fanns flera försvårande omständigheter vid mordet och straffet för en vuxen hade blivit fängelse på livstid.

Utgångspunkten för unga har länge varit att ett livstidsstraff svarar mot fängelse i 18 år. Avdrag har sedan gjorts med hänsyn till gärningsmannens ålder. I samband med att ungdomsreduktionen för myndiga unga lagöverträdare togs bort vid allvarligare brottslighet uttalade lagstiftaren visserligen att ändringarna inte skulle påverka straffet för 15–17-åringar. Samtidigt innebar de ändringar som gjordes att det särskilda straffmaximum på fjorton år som finns i lagstiftningen numera gäller bara för omyndiga lagöverträdare. Detta skapar ett ökat utrymme för nyansering vid straffmätning- ►

en av mycket allvarliga brott som utförts av 15–17-åringar, eftersom unga lagöverträdare i åldrarna 18–20 år inte ska rymmas inom detta straffmaximum.

Enligt Högsta domstolen finns det i och för sig fortsatt skäl att utgå ifrån att ett livstidsstraff vid tillämpningen av ungdomsreduktionen ska anses motsvara fängelse i arton år. Men det ökade utrymmet för en nyanserad straffmätning bör användas för att göra påslag på det straff som utgångspunkten i arton år skulle leda till i de fall det är motiverat.

Som utgångspunkt skulle straffet i det aktuella fallet, efter ungdomsreduktionen, bli ungefär fem år och sex månader. Högsta domstolen ansåg emellertid att ett påslag skulle göras både för att omständigheterna vid brottet varit försvårande och för att gärningsmannen dömdes också för andra mycket allvarliga brott, bland annat mordförsök avseende två personer. Brottsligheten skulle enligt Högsta domstolen leda till ett straff på fängelse i nio år, men eftersom den unge suttit häktad med restriktioner bestämdes straffet till åtta år och tio månader.

Grov fridskränkning

(”Det närtstående paret” 9 april)

En ung kvinna åtalades för grov fridskränkning. Åtalet byggde på ett antal hot- och misshandelsgärningar som hon begått mot sin pojkvän. Gärningarna inleddes kort efter att de blivit ett par. Frågan i målet var om de varit närtstående i den mening som avses i straffbestämmelsen om grov fridskränkning.

Högsta domstolen konstaterade att relationen visserligen varit relativt kortvarig, men med hänsyn till bland annat att förhållandet varit mycket intensivt, att de under stora delar av förhållandet övernattat hos varandra och att de i stor utsträckning undvikit att umgås med andra hade de varit närtstående på det sätt som förutsatts för ansvar för fridskränkingsbrott.

Utvisning på grund av brott

(”Utvisning och anknytning I och II” 23 april)

Reglerna om utvisning på grund av brott ändrades 2022, bland annat genom att kraven på anknytning till Sverige skärptes och det tidigare förbudet att utvisa vissa unga personer ersattes med ett kvalificerat krav för att utvisning ska kunna ske.

Högsta domstolen har prövat de nya reglerna dels i ett fall som avsåg en 19-åring som var född i Sverige, dels i ett fall som avsåg en 37-åring som kom hit när han var åtta månader gammal. I sådana fall krävs att det finns mycket tungt vägande skäl för att ett beslut om utvisning inte ska komma i konflikt med rätten till privat- och familjeliv enligt Europakonventionen.

19-åringen dömdes till fängelse för ett mord som var ett led i en gängkonflikt. Med hänsyn till det synnerligen grova brott som 19-åringen dömdes för kom Högsta domstolen fram till att det fanns så tungt vägande skäl för utvisning att ett sådant beslut var proportionerligt. Det gällde trots att 19-åringen var född i Sverige och att han begått brottet som minderårig. Dessa förhållanden medförde dock att förbudet för honom att återvända till Sverige begränsades till tio år.

37-åringen dömdes för grovt vapenbrott, tre fall av grovt olaga hot samt övergrepp i rätts-sak till fängelse. Han hade tidigare dömts för liknande brottslighet. Vid avvägningen mellan brottsligheten och hans anknytning till Sverige ansåg Högsta domstolen att en utvisning inte skulle vara proportionerlig.

Nytt prejudikat om våldtäkt

(28 maj)

Högsta domstolen prövade ett åtal mot en anställd på ett LSS-boende för våldtäkt där. Den anställda hade haft samlag med en person som bott på boendet och som har en intellektuell funktionsnedsättning och flera andra diagnoser.

Samlagen hade ägt rum under cirka ett års tid inom ramen för vad som beskrivits som en kärleksrelation. Högsta domstolen kom fram till att målsäganden med hänsyn till sin funktionsnedsättning och sina diagnoser och övriga omständigheter inte hade kunnat delta frivilligt i de sexuella handlingarna. Hennes funktionsnedsättningar innebär att hon har en nedsatt förmåga att värna om sin sexuella integritet. Med hänsyn till att samlagen hade ägt rum på hennes boende, där hon bott ensam, och till att hon på grund av sitt stora hjälpbehov hade varit i en tydlig beroendeställning till anställda på boendet hade hon befunnit sig i en sådan särskilt utsatt situation som avses i våldtäktsbestämmelsen. För straffansvar för våldtäkt krävs därutöver att gärningsmannen otillbörligt har utnyttjat den särskilt utsatta situationen. Högsta domstolen ansåg att så varit fallet, och fäste avseende bland annat vid att den anställda efter hand blev den ende som arbetade med målsäganden.

Inget sabotage när demonstranter hindrade trafiken

(”Klimatblockaden” 9 juli)

Vid en demonstration för att uppmärksamma den pågående klimatkrisen satte sig demonstranter på en vägbana och hindrade under rusningstid trafiken på en av Stockholms större genomfartsleder.

Tingsrätten dömde demonstranterna för sabotage och ohörsamhet mot ordningsmakten. Hovrätten frikände demonstranterna från åtalet för sabotage eftersom störningen av

den allmänna samfärdseln inte bedömdes som tillräckligt allvarlig.

Högsta domstolen prövade om demonstranterna gjort sig skyldiga även till sabotage och gjorde bedömningen att vad som utgör störningar och hinder för den allmänna samfärdseln – som kan avse betydelsefull trafik på vägar – ska göras i kontexten av att straffansvaret för sabotage primärt är avsett att träffa angrepp på och hot mot vitala samhällsintressen. Enligt Högsta domstolen är det naturligt att straffbestämmelsen, vid utövande av demonstrationsfriheten och yttrandefriheten, tillämpas med den restriktivitet, återhållsamhet och proportionalitet som följer av regeringsformen när det gäller möjligheterna att begränsa friheterna.

En tidsmässigt begränsad vägblockad i samband med demonstration av det slag som var aktuell i målet bedömdes inte kvalitativt jämförbar med angrepp på och hot mot sådana vitala samhällsintressen som anges i straffbestämmelsen om sabotage. Demonstranterna frikändes därför från sabotage även i Högsta domstolen.

Värdegränsen mellan stöld och ringa stöld vid butikstillgrepp bestämdes till 1 500 kr (*"Ringa stöld-gränsen II"* 30 oktober)

Gränsen mellan stöld och ringa stöld vid butikstillgrepp har sedan 2019 varit 1 250 kr. Högsta domstolen har i ett avgörande bedömt att förändringarna av penningvärdet motiverar en höjning till 1 500 kr. Bedömningen innebar att tillgreppen av varor värda 1 311 kr respektive 1 250 kr bedömdes som ringa stöld.

Straffet för medverkan vid sprängningar (*"De tre sprängningarna"* 3 december)

Högsta domstolen har bestämt påföljden för tre personer som var inblandade i sprängningar bland annat i flerfamiljshus.

En central fråga i målet var att bedöma hur mycket straffen skulle skärpas med stöd av en ny bestämmelse om synnerligen försvårande omständigheter som finns i 29 kap. 2 a § brottsbalken. I bestämmelsen anges att det ska beaktas som synnerligen försvårande om brottet har inneburit ett allvarligt angrepp på någons liv eller hälsa eller trygghet till person och antingen

(1) innefattat användning av sprängämne eller annat liknande ämne och begåtts på allmän plats eller annan plats där människor brukar samlas eller har samlats, eller

(2) haft bakgrund i eller varit ägnat att framkalla en konflikt mellan grupper av personer i vilken skjutvapen eller sprängämne eller annat liknande ämne används.

I avgörandet konstaterade Högsta domstolen att båda punkterna var tillämpliga i målet. Straffen blev därför påtagligt högre än vad de annars skulle ha blivit.

För en person – som dömdes för två fall av grov allmänfarlig ödeläggelse och tretton mordförsök begångna genom att ha placerat ut två av sprängladdningarna – bestämdes påföljden till fängelse på livstid.

Utvisning på grund av brott när den dömde är flykting

(*"Flyktingens vapenbrott"* 29 december)

En 32-årig flykting dömdes i tingsrätten och hovrätten för bland annat grovt vapenbrott. Målet gällde främst om det brottet utgjort ett sådant synnerligen grovt brott som enligt utlänningslagen krävs för att en flykting ska kunna utvisas.

Begreppet synnerligen grovt brott bör enligt Högsta domstolen tillämpas på ett enhetligt sätt i utlänningslagen och har inte samma innebörd som den inhemska rubriceringsgraden synnerligen grov som finns vid vissa brottstyper, exempelvis synnerligen grov misshandel och synnerligen grovt vapenbrott.

Det grova vapenbrottet bedömdes vara ett synnerligen grovt brott enligt utlänningslagen. Högsta domstolen konstaterade också att det skulle medföra allvarlig fara för allmän ordning och säkerhet att låta personen stanna i Sverige. Han skulle därför utvisas.

Svensk domstol var behörig att pröva ett åtal för förtal avseende uppgifter som publicerats på internet från utlandet

(*"Internetförtälet"* 30 december)

En svensk man publicerade, när han befann sig utomlands, en intervju med en annan svensk man på sin kanal på Youtube. De båda männen åtalades för grovt förtal avseende uppgifter som lämnats i intervjun om en tredje svensk man och de brottsanklagelser mot denne som förekommit i en dokumentärserie som hade sänts på Sveriges Television.

Högsta domstolen konstaterade att när en förtalsgrundande uppgift publiceras på internet från utlandet föreligger svensk domsrätt om effekten av förtalsbrottet kan anses ha inträtt i Sverige. För att effekten ska anses ha inträtt här krävs, förutom att uppgifterna kommit till tredje mans kännedom, att det finns en relevant koppling till Sverige. Högsta domstolen kom i rättsfallet fram till att intervjun hade nått mottagare i Sverige och att det i övrigt fanns en sådan koppling till Sverige att svensk domstol var behörig att döma över brotten.

Några händelser under året

7 januari

Katrin Hollunger Wagnert tillträdde som justitieråd i Högsta domstolen. Hon kom närmast från en anställning som rättschef vid Justitiedepartementet.

8–10 januari

Ordföranden Anders Eka närvarade vid Opening of the Legal Year på inbjudan av Cour de Cassation i Paris.

16–17 januari

Högsta domstolen besökte Storbritanniens Högsta domstol för ett bilateralt möte. Från Högsta domstolen deltog ordföranden Anders Eka, avdelningsordföranden Gudmund Toijer samt justitieråden Agneta Bäcklund, Stefan Johansson och Malin Bonthron.

30 januari–1 februari

Avdelningsordföranden Gudmund Toijer och justitierådet Stefan Johansson närvarade vid Europadomstolen för mänskliga rättigheters öppningsceremoni och seminarium i Strasbourg.

21 februari

Högsta domstolen besöktes av Etiopiens Högsta domstol. Från Högsta domstolen deltog justitierådet Stefan Reimer, beredningschefen Jenny Engvall, justitiesekreterarna Axel Johnsson och Norah Lind samt administrativa fiskalerna Ingrid Axelsson och Mattias Lindner.

13 mars

Avdelningsordföranden Gudmund Toijer gick i pension. Han tillträdde som justitieråd år 2007 och avdelningsordförande år 2016.

Justitierådet Stefan Johansson tillträdde som avdelningsordförande.

17 mars

Högsta domstolen tog emot ett besök från gymnasieelever från Göteborgs Högre Samskola. Från Högsta domstolen deltog kanslichefen Jens Wieslander samt

administrativa fiskalerna Mattias Lindner och Isabella Håkansson.

27–28 mars

Ordföranden Anders Eka deltog vid EU-domstolens domarmöte i Luxemburg.

14–15 april

Ordföranden Anders Eka besökte Bryssel för ett möte med EU-kommissionären för rättsliga frågor Michael McGrath. Besöket genomfördes inom ramen för the Network of Presidents of the Supreme Judicial Courts of the European Union.

22 april

Högsta domstolen tog emot ett besök från European Law Students' Association Louvain-la-Neuve. Från Högsta domstolen deltog administrativa fiskalerna Mattias Lindner och Isabella Håkansson.

5 maj

Högsta domstolen tog emot ett besök från rikspolischefen Petra Lundh som höll ett föredrag för samtliga medarbetare vid Högsta domstolen.

9 maj

Finalen av Svenska Juridiska Mästerskapen ägde rum på Högsta domstolen. Avdelningsordföranden Stefan Johansson och justitieråden Svante O. Johansson, Malin Bonthron, Johan Danelius och Margareta Brattström medverkade som domare i tävlingen.

16 maj

Högsta domstolen tog emot ett besök från gymnasieelever från Katedralskolan i Lund. Från Högsta domstolen deltog justitiesekreteraren Axel Johnsson samt administrativa fiskalerna Mattias Lindner och Isabella Håkansson.

21–23 maj

Ordföranden Anders Eka deltog i ett möte för styrelsen i Network of the Presidents of the Supreme Judi-

cial Courts of the European Union. Mötet hölls i Tartu, Estland.

2 juni

Högsta domstolen tog emot ett besök från gymnasieelever från Hersby Gymnasium i Lidingö. Från Högsta domstolen deltog justitiesekreteraren Malin Falkmer samt administrativa fiskalerna Mattias Lindner och Isabella Håkansson.

10 juni

Högsta domstolen tog emot ett besök från presidenten av Brasiliens Superior Electoral Court. Vid besöket deltog ordföranden Anders Eka och administrativa fiskalerna Isabella Håkansson.

13 juni

Högsta domstolen tog emot en besöksdelegation från Zürich, Schweiz. Från Högsta domstolen deltog avdelningsordföranden Stefan Johansson, kanslichefen Jens Wieslander samt administrativa fiskalerna Mattias Lindner och Isabella Håkansson.

27–30 augusti

Ordföranden Anders Eka och avdelningsordföranden Stefan Johansson deltog i ett gemensamt möte för presidenterna för de högsta domstolarna i Norden. Mötet hölls på Vestmannaeyjar i Island.

1 september

Erik Sjöman tillträdde som justitieråd i Högsta domstolen. Han var dessförinnan advokat och delägare vid Advokatfirman Vinge.

3 september

Justitierådet Svante O. Johansson gick i pension. Han tillträdde som justitieråd år 2011.

4–5 september

Ordföranden Anders Eka deltog vid en internationell konferens i Vilnius, Litauen. Temat för konferensen var "Ensuring Uniform Judicial Practice: Forms and Challenges".

Kanslichefen Jens Wieslander deltog i ett möte för kanslicheferna i de nordiska högsta domstolarna som arrangerades i Oslo.

9 september

Ordföranden Anders Eka medverkade vid Riksdagens öppnande.

12 september

Högsta domstolen tog emot ett besök från New York state Academy of Trial Lawyers. Från Högsta domstolen deltog avdelningsordföranden Stefan Johansson, justitierådet Petter Asp samt administrativa fiskalerna Isabella Håkansson och Hugo Karlstedt.

17 september

Högsta domstolen tog emot ett besök från en domare i Portugals Högsta domstol. Från Högsta domstolen deltog justitierådet Malin Bonthron, justitiesekreteraren Dennis Andreev och administrativa fiskalen Hugo Karlstedt.

22–26 september

Högsta domstolen tog emot en domare från the Supreme Court in the Commercial Cassation Court i Ukraina inom ramen för ett utbytesprogram som anordnas av Network of Presidents of the Supreme Judicial Courts of the European Union.

24–25 september

Ordföranden Anders Eka och avdelningsordföranden Stefan Johansson deltog i ett gemensamt möte mellan de nordiska och baltiska högsta domstolarnas presidenter. Mötet hölls i Helsingfors.

29 september

Högsta domstolen tog emot ett besök från gymnasieelever från Agneberg Uddevalla Gymnasieskola.

Från Högsta domstolen deltog justitiesekreteraren Axel Johnsson samt administrativa fiskalerna Isabella Håkansson och Hugo Karlstedt.

1–2 oktober

Ordföranden Anders Eka närvarade vid Opening of the Legal Year på inbjudan av Storbritanniens Högsta domstol i London.

13 oktober

Högsta domstolen tog emot en domare från Tysklands Högsta förvaltningsdomstol. Från Högsta domstolen deltog avdelningsordföranden Stefan Johansson och administrativa fiskalen Hugo Karlstedt.

16 oktober

Högsta domstolen tog emot ett besök från gymnasieelever från Karlbergsgymnasiet i Åmål. Från Högsta domstolen deltog kanslichefen Jens Wieslander och administrativa fiskalen Isabella Håkansson.

22–23 oktober

Högsta domstolen och Högsta förvaltningsdomstolen arrangerade gemensamt höstens Stockholmspaket, under vilket ett femtiotal assessorer från landets hovrätter och kammarrätter besökte flera statliga arbetsgivare i Stockholm, däribland Högsta domstolen, JO, JK och Regeringskansliet. Från Högsta domstolen deltog justitieråden Johan Danelius, Jonas Malmberg och Erik Sjöman, samt justitiesekreterarna Olivia Ekeberg, Lisa Waltersson och Christoffer Stanek.

10 november

Högsta domstolen tog tillsammans med Högsta förvaltningsdomstolen emot ett besök från domare från Guatemala och Polen. Från Högsta

domstolen deltog avdelningsordföranden Stefan Johansson, justitierådet Stefan Reimer samt administrativa fiskalerna Isabella Håkansson och Hugo Karlstedt.

12 november

Ordföranden Anders Eka medverkade vid en konferens i riksdagen på temat ”Domstolar under press – lärdomar från Sverige, Polen och Guatemala”.

13–15 november

Ordföranden Anders Eka deltog i en konferens i Haag, Nederländerna, som arrangerades av Network of Presidents of the Supreme Judicial Courts of the European Union. Vid konferensen behandlades frågor om bland annat europarättens påverkan på nationell rätt och nationella domstolars roll i att hantera internationell brottslighet.

19 november

För domstolshandläggarna i Högsta domstolen och Högsta förvaltningsdomstolen arrangerades ett gemensamt seminarium med fokus på erfarenhetsutbyte och gemensam utveckling.

24 november

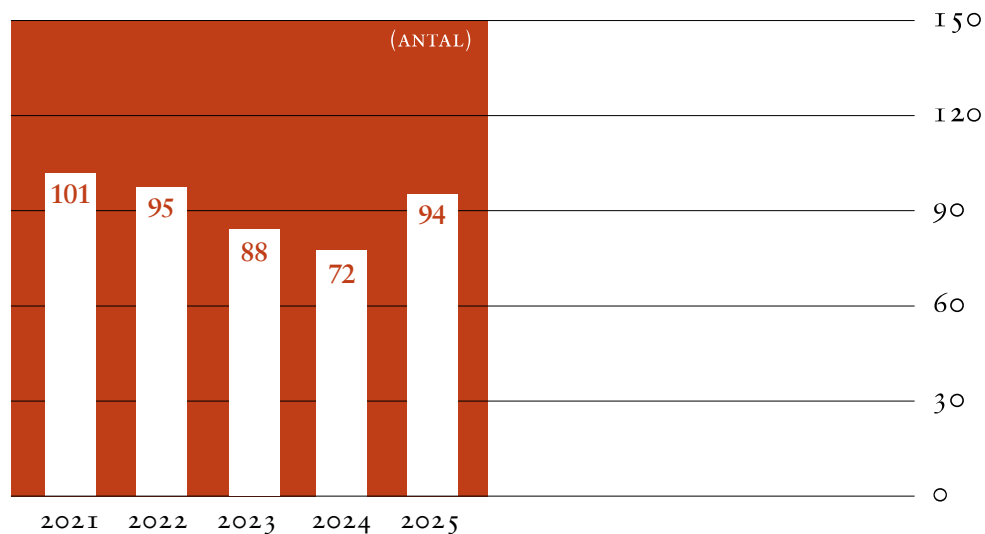
Högsta domstolen anordnade ett prejudikatseminarium med inriktning mot straffrätt och straffprocessrätt. Vid seminariet deltog ett femtiotal inbjudna gäster från domstolar, riksåklagaren, advokatkåren och universiten.

9 december

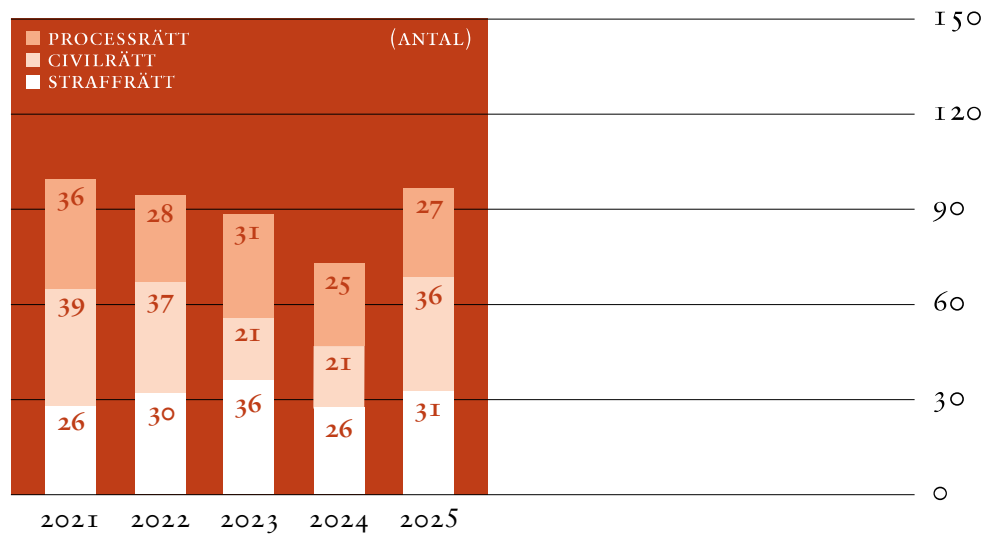
Högsta domstolen tog emot besök från Brottsofferjouren. Från Högsta domstolen deltog de administrativa fiskalerna Isabella Håkansson och Hugo Karlstedt.

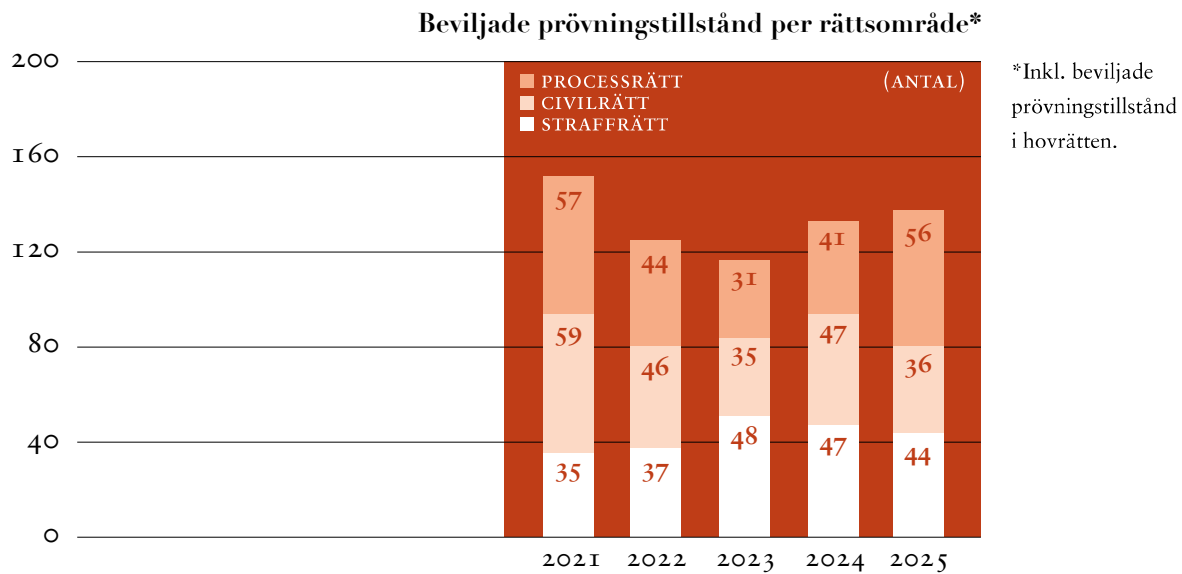
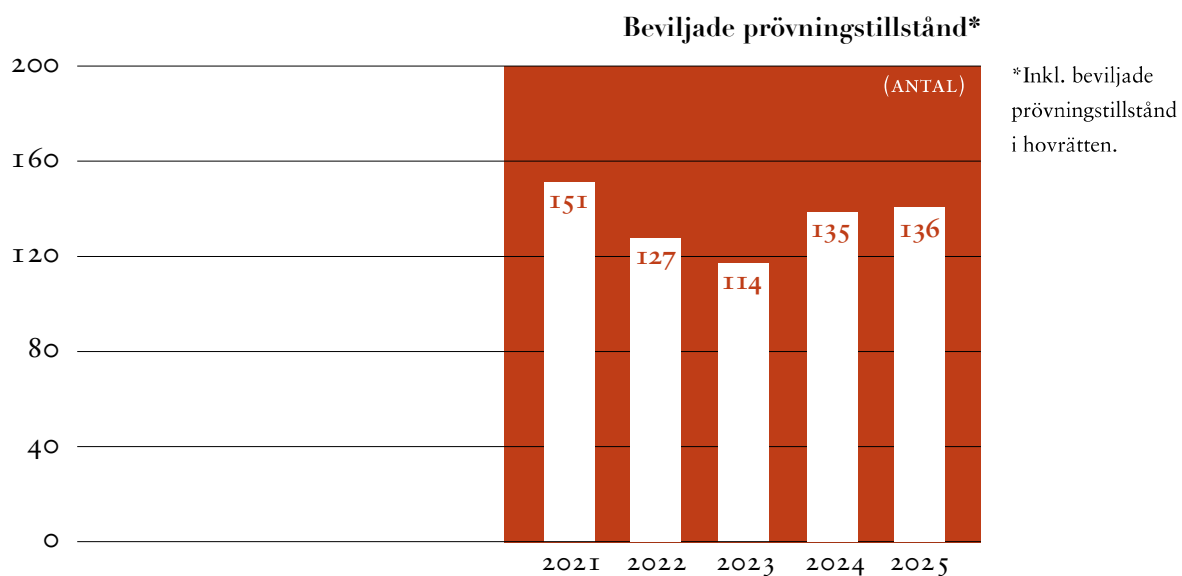
STATISTIK

Prejudikat

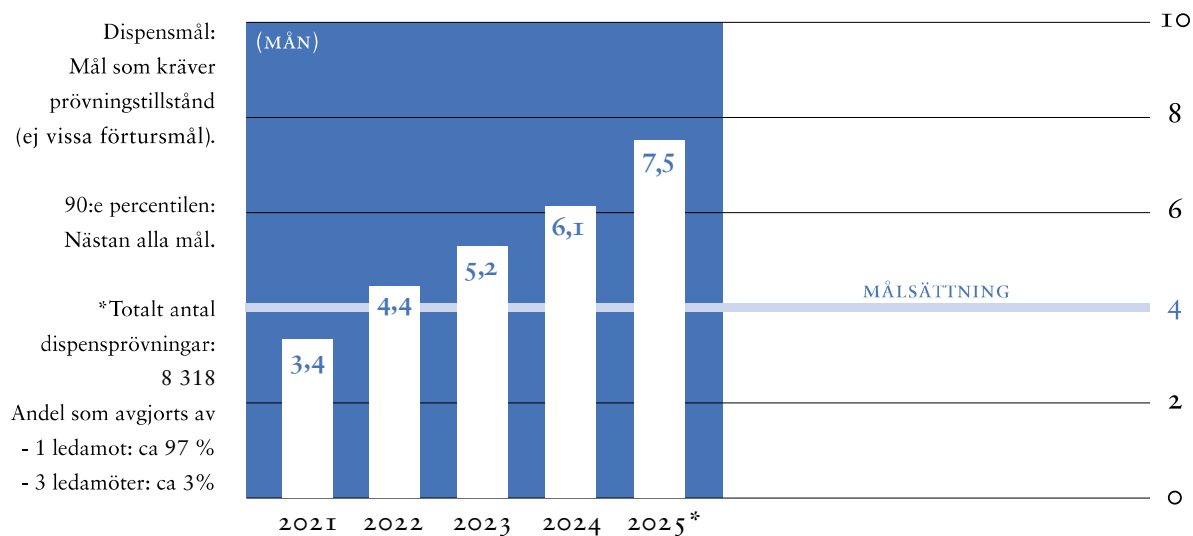
Prejudikat per rättsområde

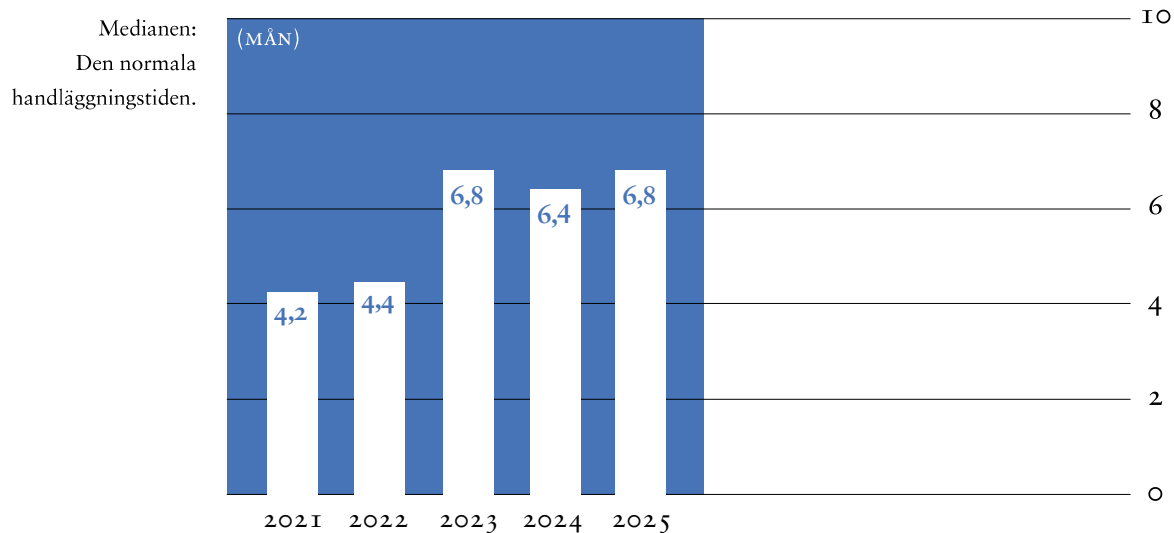

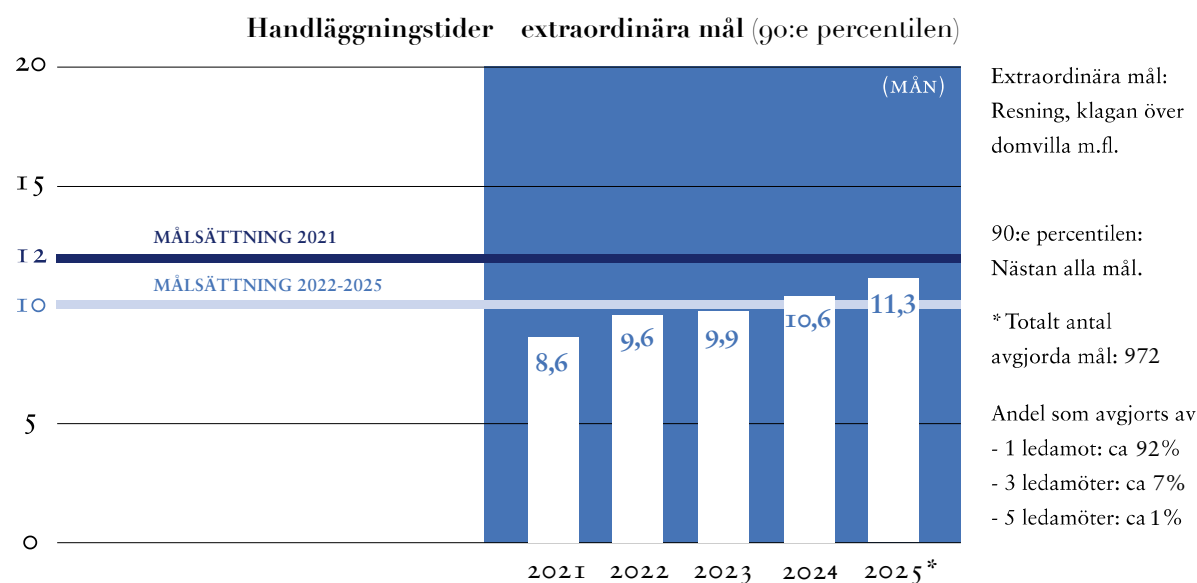
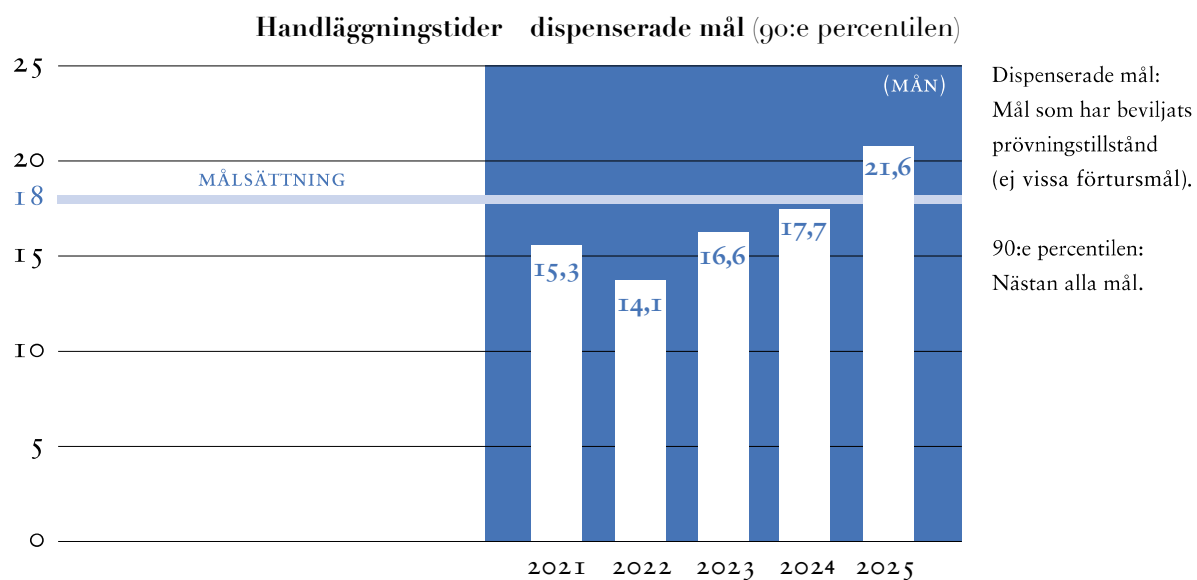
Handläggningstider dispensmål (90:e percentilen)

Tid till beslut i frågan om prövningstillstånd

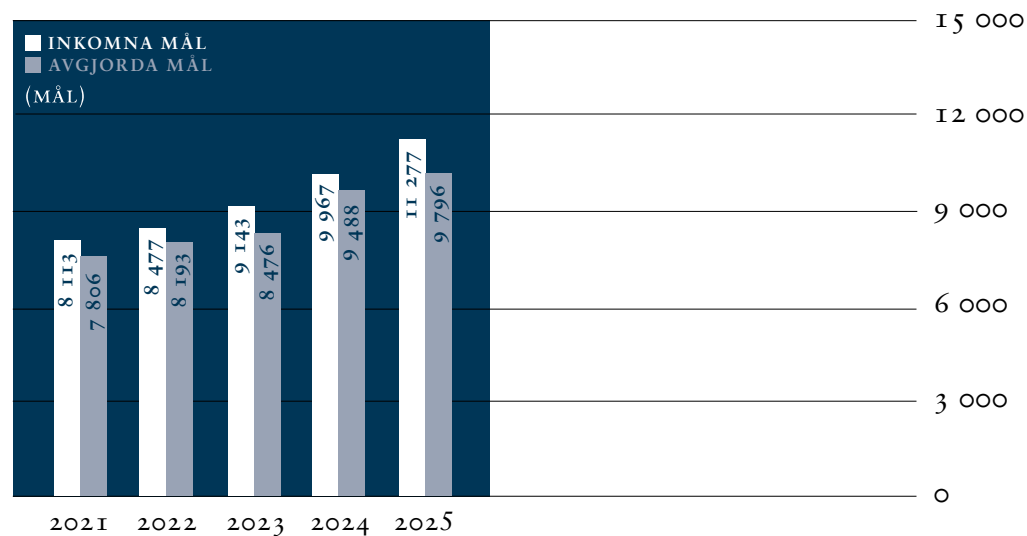

Handläggningstider tid till beviljade prövningstillstånd (medianen)

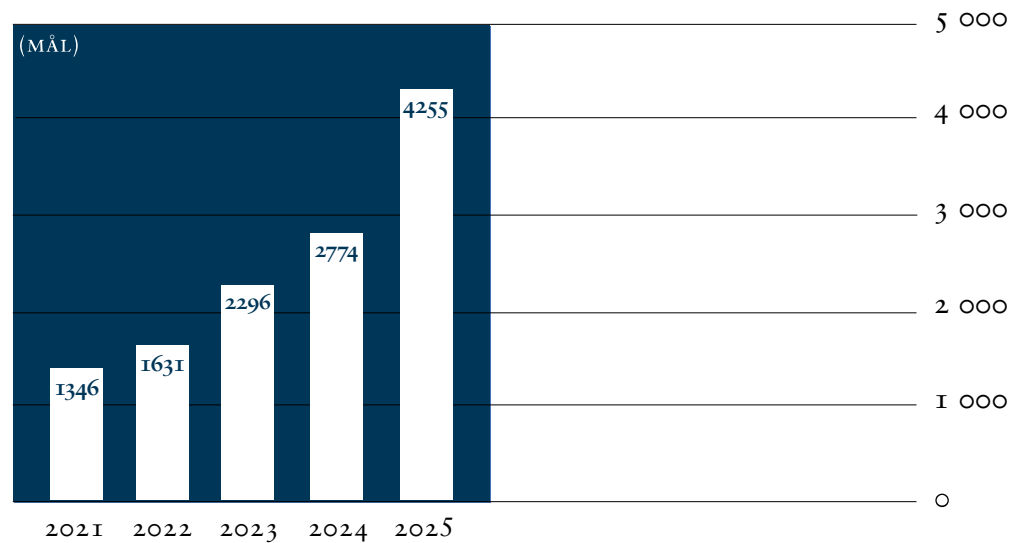

Totalt antal inkomna och avgjorda mål

Totala balanser

Högsta domstolens ledamöter

ANDERS EKA	FÖDD 1961	LEDAMOT SEDAN 2013	ORDFÖRANDE SEDAN 2018
STEFAN JOHANSSON	FÖDD 1965	LEDAMOT SEDAN 2016	AVDELNINGSORDFÖRANDE SEDAN 2025
AGNETA BÄCKLUND	FÖDD 1960	LEDAMOT SEDAN 2010	
DAG MATTSSON	FÖDD 1957	LEDAMOT SEDAN 2012	
PETTER ASP	FÖDD 1970	LEDAMOT SEDAN 2017	
MALIN BONTHRON	FÖDD 1967	LEDAMOT SEDAN 2017	
ERIC M. RUNESSON	FÖDD 1960	LEDAMOT SEDAN 2018	
STEFAN REIMER	FÖDD 1962	LEDAMOT SEDAN 2019	
CECILIA RENFORS	FÖDD 1961	LEDAMOT SEDAN 2019	
JOHAN DANELIUS	FÖDD 1968	LEDAMOT SEDAN 2020	
JONAS MALMBERG	FÖDD 1962	LEDAMOT SEDAN 2022	
CHRISTINE LAGER	FÖDD 1962	LEDAMOT SEDAN 2022	
ANDERS PERKLEV	FÖDD 1960	LEDAMOT SEDAN 2023	(SAKNAS PÅ BILDEN)
MARGARETA BRATTSTRÖM	FÖDD 1966	LEDAMOT SEDAN 2023	
KATRIN HOLLUNGER WÄGNERT	FÖDD 1968	LEDAMOT SEDAN 2025	
ERIK SJÖMAN	FÖDD 1975	LEDAMOT SEDAN 2025	

Postadress: Box 2066, 103 12 Stockholm
Besöksadress: Riddarhustorget 8, Stockholm